

Helmi Oikarainen

Kirjastoautopalvelun merkitys alakouluille ja päiväkodeille Rovaniemellä

Opinnäytetyö

Syksy 2017

SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Tradenomi (AMK), kirjasto- ja tietopalvelun tutkinto-ohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Liiketoiminta ja kulttuuri

Tutkinto-ohjelma: Kirjasto- ja tietopalvelun tutkinto-ohjelma

Tekijä: Helmi Oikarainen

Työn nimi: Kirjastoautopalvelun merkitys alakouluille ja päiväkodeille Rovaniemellä

Ohjaaja: Ari Haasio

Vuosi: 2017 Sivumäärä: 53 Liitteiden lukumäärä: 2

Tämä opinnäyte tehtiin toimeksiantona Rovaniemen kaupunginkirjastolle. Tutkimusongelmana oli selvittää kirjastoautopalvelun merkitystä alakouluille ja päiväkodeille Rovaniemellä. Tutkimuksen alakysymyksinä haluttiin tietää paljonko palvelua käytetään, mitä käyttäjät toivovat palvelulta ja onko siinä heidän mielestään kehitettävää, sekä miksi ei-käyttäjät eivät käytä palvelua.

Tutkimusotteena työssä käytettiin monimenetelmäistä tutkimusotetta, joka valittiin, koska kvantitatiivista aineistoa haluttiin syventää kvalitatiivisella aineistolla. Tutkimusmenetelmät olivat kvantitatiivinen kyselytutkimus ja kvalitatiivinen teemahaastattelu. Verkkokyselynä toteutettu kyselytutkimus lähetettiin Webropol-ohjelmalla kaikille Rovaniemen lastentarhanopettajille ja luokanopettajille (n=312), ja kyselyn tuloksia täydennettiin teemahaastatteluilla yhdelle luokanopettajalle ja yhdelle lastentarhanopettajalle. Verkkokyselyyn saatiin 83 vastausta. Alhaisen vastausprosentin (26,6%) vuoksi tutkimuksen tuloksia voidaan pitää tilastollisesti suuntaa antavina.

Tutkimuksessa selvisi, että kirjastoautopalvelulla on Rovaniemen kouluille ja päiväkodeille merkitystä, ja palvelulta toivottiin erityisesti jatkuvuutta. Vastaajista neljä viidestä käytti kirjastoautoa sen jokaisella vierailukerralla kolmen viikon välein. Koulut käyttivät kirjastoautoa hieman aktiivisemmin kuin päiväkodit.

Kirjastoauton kokoelmaan oltiin pääosin tyytyväisiä, mutta uutuuskirjoja, satukirjoja ja muuta aineistoa toivottiin lisää. Erityisen tyytyväisiä oltiin palvelun olemassaoloon sekä henkilökunnan ystävällisyyteen ja ammattitaitoisuuteen. Kirjavinkkausta toivottiin sekä erikseen luokkiin tuotavaksi että henkilökohtaisena vinkkauksena kirjastoautossa vierailtaessa.

Kirjastoautopalvelun suurimmaksi kehittämiskohteeksi nousivat aikatauluongelmat. Auton käyttäjät toivoivat kirjastoautolta sekä pidempää vierailuaikaa että tiheämpiä käyntikertoja. Aikatauluongelmat tai kirjastoauton pysäkin puuttuminen olivat myös yleisin syy kirjastoauton käyttämättömyydelle.

Avainsanat: kirjastoautot, koulut, päiväkodit, kouluysteistyö, päiväkotiyhteistyö

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Business and Culture

Degree programme: Library and Information Services

Author: Helmi Oikarainen

Title of thesis: The Importance of Mobile Library Services for Primary Schools and Nursery Schools in Rovaniemi

Supervisor: Ari Haasio

Year: 2017 Number of pages: 53 Number of appendices: 2

This thesis was written as a commission for Rovaniemi City Library. The objective was to study the importance of mobile library services for the primary and nursery schools in the city of Rovaniemi. The study gathered information on the frequency of the usage of mobile library services, on users' expectations and ideas for the development of services, and on reasons for the disuse of these services.

This study was conducted using a multi-methodological approach, chosen in order to complement quantitative data with qualitative data. The research methods used included a quantitative survey and qualitative semi-structured interviews. A Webropol questionnaire was sent to all the primary and nursery school teachers (n=312) in Rovaniemi. Semi-structured interviews were conducted with one primary and one nursery school teacher. There were a total of 83 respondents to the survey. Due to a low response rate (26,6%), the results of this study can be considered statistically suggestive.

The main findings of this study were that mobile library services are important for the primary and nursery schools in Rovaniemi and users wish for the continuation of these services. Four out of five respondents used the service every time the mobile library stopped, which meant every three weeks. The primary schools used the service slightly more often than the nursery schools did.

In general, the respondents were satisfied with the collection of the mobile library but wished for more new children's releases, storybooks, and other material. The respondents were especially content with the existence of mobile library services and the friendliness and professionalism of the staff. The respondents wished for book talks to be held in the classroom and given personally while visiting the mobile library.

The main area for development pertained to the timetable of the mobile library. The respondents hoped the mobile library had longer visiting times and more frequent stops. The most common reasons for not using the service were related to difficulties with scheduling or the absence of a library bus stop.

Keywords: mobile libraries, primary schools, nursery schools, cooperation with schools, cooperation with primary schools

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
Kuva-, kuvio- ja taulukkoluettelo.....	6
1 JOHDANTO	7
2 ROVANIEMI JA ROVANIEMEN KAUPUNGINKIRJASTO	8
2.1 Rovaniemen kaupunki.....	8
2.2 Rovaniemen kaupunginkirjasto – Lapin maakuntakirjasto	9
2.3 Kirjastoautotoiminta Rovaniemellä.....	10
3 KIRJASTOAUTOTOIMINTA	12
3.1 Kirjastoautotoiminnan historia	12
3.2 Kirjastoautotoiminnan tulevaisuus.....	13
4 KOULU- JA PÄIVÄKOTIYHTEISTYÖ	15
4.1 Koulu- ja päiväkotiyhteistyön perusta.....	15
4.2 Kirjastoautot kouluilla ja päiväkodeilla.....	16
5 TUTKIMUSONGELMA JA -MENETELMÄT	18
5.1 Tutkimusongelma	18
5.2 Tutkimusmenetelmät.....	19
5.3 Kyselyn ja haastattelun soveltaminen tässä tutkimuksessa.....	21
6 TULOKSET	23
6.1 Tausta	23
6.2 Kirjastoauton kokoelma.....	26
6.3 Lainaus kirjastoautosta	30
6.4 Aikataulu	33
6.5 Kirjastoauton käyttämättömyys	36
6.6 Palvelun laatu.....	37
6.7 Palvelun merkitys	39
6.8 Toiveita kirjastoautopalvelulle	42
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	44

LÄHTEET	48
LIITTEET	53

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuva 1: Oulun kirjastoauto Onneli. Kuva: Oulun kaupunginkirjasto.....	45
Kuvio 1: Kyselyyn vastanneiden iät	24
Kuvio 2: Kirjastoauton käyttötiheys	25
Kuvio 3: Tyytyväisyys kirjastoauton aikatauluun ja kokoelmaan. 1 eri mieltä, 2 osittain eri mieltä, 3 en osaa sanoa, 4 osittain samaa mieltä, 5 samaa mieltä.	27
Kuvio 4: Kirjastoauton käyttämättömyyden syyt	37
Kuvio 5: Tyytyväisyys kirjastoautopalvelun laatuun. 1 eri mieltä, 2 osittain eri mieltä, 3 en osaa sanoa, 4 osittain samaa mieltä, 5 samaa mieltä.....	38
Taulukko 1: Luokanopettajien ja lastentarhanopettajien sukupuolijakauma	24
Taulukko 2: Kirjaston muiden toimipisteiden käyttö	26

1 JOHDANTO

Kirjastoautot puhuttavat tällä hetkellä monessa kunnassa. Pitkään huonona jatkunut kuntien taloustilanne on johtanut siihen, että monin paikoin kirjastoautopalvelusta halutaan leikata. Samaan aikaan mietitään, kuinka kunnissa voidaan leikkauksista huolimatta turvata kaikille kuntalaisille oikeus kirjastopalveluun, joka on yksi kunnan peruspalveluista.

Toinen viime vuosina keskustelua herättänyt aihe on kirjaston ja koulun välinen yhteistyö. Uuden Perusopetuksen opetussuunnitelman (2014) mukaan kirjaston tehtävä on tukea kouluja lukemaan innostamisessa sekä tarjota aineistoja pitääkseen yllä lapsen oikeutta elinikäiseen oppimiseen ja sitä kautta aktiiviseen kansalaisuuteen. Yhdenkään koulun ei tule olla ilman säännöllistä kirjastopalvelua, joten lähikirjaston puuttuessa kirjastoauto on se, joka tuo palvelun koululle.

Koulujen kirjaston käytöstä puhutaan säännöllisesti, mutta sen lisäksi päiväkotien kirjaston käyttö on aihe, jota pitäisi nostaa julkisessa keskustelussa enemmän esiin (Kyöstiö 2011). Kirjastopalvelu on myös päiväkodeille tärkeä, koska lapsen kiinnostus tarinoiden maailmaan ja elinikäiseen oppimiseen on hyvä herättää jo ennen kouluikää.

Koulujen kirjaston käyttöä on Suomessa tutkittu melko paljon, mutta päiväkotien hyvin vähän. Myös kirjastoautoille on tehty Suomessa paljon erilaisia käyttäjäselvityksiä, mutta ei juuri lainkaan koulujen tai päiväkotien näkökulmasta. Sen vuoksi tässä opinnäytteessä esiin nouseva näkökulma koulujen ja päiväkotien kirjastoauton käytöstä on tuore ja tarpeellinen: samankaltaisia selvityksiä on aiemmin tehty hyvin vähän. Työssä pidetään esillä ajankohtaisia teemoja kirjastoautoista ja koulujen kirjaston käytöstä, mutta samalla nostetaan esiin myös päiväkotien roolia kirjastopalvelun käyttäjänä.

Tähän Rovaniemen kaupunginkirjastolta saatuun toimeksiantoon tarttumista edisti henkilökohtainen kiinnostus aiheeseen. Elin lapsuuteni sivukylällä, jossa koululla vieraileva kirjastoauto oli pitkään ainoa kosketus kirjastopalveluun ja kirjojen maailmaan. Kirjastoauton ansiosta lukuinto säilyi läpi lapsuuden, koska auto toi säännöllisesti lähelle uutta luettavaa.

2 ROVANIEMI JA ROVANIEMEN KAUPUNGINKIRJASTO

2.1 Rovaniemen kaupunki

Rovaniemen kaupunki on perustettu kahden suurjoen risteykseen alkujaan hyvänä kauppapaikkana (Annanpalo 1998). Rovaniemen seutu erotettiin Kemistä jo 1700-luvulla, ja kunnallisoikeudet Rovaniemi sai 1867 (Rovaniemi 2017a). Vuonna 1928 tapahtui ero Kauppalaan eli keskustan alueeseen ja Maalaiskuntaan eli keskustaa ympäröiviin alueisiin (Vuontisjärvi 2010). Rovaniemen kauppalasta tuli kaupunki vuonna 1960, mutta jo ennen sitä Rovaniemellä oli ollut hallinnolliset oikeudet Lapin läänin pääkaupunkina (Vuontisjärvi 2010; Rovaniemi 2017a). Rovaniemen kaupunki ja Rovaniemen maalaiskunta yhdistyivät jälleen yhdeksi Rovaniemen kaupungiksi vuonna 2006, 78 vuoden eron jälkeen (Vuontisjärvi 2010).

Sijaintinsa vuoksi Rovaniemestä on luontevasti kasvanut Lapin sydän, portti Lappiin. Kaupunki on sykehdyttävä mutta rauhoittavan pieni, ja luonto on kaikkialla lähellä. Rovaniemi tunnetaan myös kahdeksasta vuodenaikastaan. Vuosikymmenien aikana Lapin pääkaupungista on muodostunut Pohjoismaisten ja kansainvälisten suhteiden, kaupankäynnin ja koulutuksen keskus. Edistyksellisyys näkyy muun muassa koulutuksessa, sillä Rovaniemellä on vuonna 2011 perustettu kansainvälisesti ainutlaatuinen yliopiston ja ammattikorkeakoulun strateginen yhteenliittymä. Yhteenliittymän perusteena on tarjota opiskelijoille ja tutkijoille laadukkaampaa osaamista ja tulevaisuutta. (Rovaniemi 2017a; Lapin korkeakoulukonserni, [viitattu 13.2.2017].)

Vuoden 2015 tilastojen mukaan Rovaniemellä on vähän yli 61 000 vakituista asukasta (Rovaniemi 2017b). Määrän odotetaan kasvavan hitaasti seuraavien vuosien aikana (Toimintaympäristön tilastot 2016). Suurimmat ikäryhmät ovat 50–69-vuotiaat sekä 20–34-vuotiaat (Kuntaliitto.fi 13.4.2017). Nuorten suuri määrä selittyy osaksi sillä, että Rovaniemi on elinvoimainen opiskelukaupunki. Työiän jo ohittaneen väestön kannalta kehitys on samansuuntaista kuin koko maassa: yli 65-vuotiaiden ikäluokka suurenee samaan aikaan kuin työikäisen väestön osuus pienenee (Toimintaympäristön tilastot 2016).

2.2 Rovaniemen kaupunginkirjasto – Lapin maakuntakirjasto

Rovaniemen kaupunginkirjasto – Lapin maakuntakirjasto sai alkunsa pappilaan sijoitetusta kokoelmasta kirjoja vuonna 1860 (Vuontisjärvi 2010). Vuontisjärven (2010) mukaan perustamisvuodesta on joitakin eriäviä mielipiteitä, mutta virallisiin asiakirjoihin perustamisvuodeksi on merkitty 1860. Kirjastoa perustaessa päätettiin hankkia kokoelma kirjoja, ja paikkakunnan papin ajateltiin sopivan parhaiten hoitamaan kirjastoa. Papin jälkeen tehtävää ovat hoitaneet muun muassa opettajat, sillä kirjasto sijaitsi moneen otteeseen koulun yhteydessä. (Vuontisjärvi 2010.)

Rovaniemen jakoutuessa kahtia Kauppalaan ja Maalaiskuntaan vuonna 1928 myös kirjasto jakautui. Vuontisjärven (2010) mukaan ammatillisesta kirjaston hoitamisesta voidaan puhua vasta tästä erosta alkaen. Kauppalan kirjasto tuhoutui Lapin sodassa 1944–1945 täysin, joten sotien jälkeen se joutui aloittamaan kaiken toimintansa alusta. Myös maalaiskunnan kirjasto poltettiin, mutta se onnistui säilyttämään osan kokoelmastaan. (Vuontisjärvi 2010.)

Sata vuotta kirjaston perustamisen jälkeen sen asema Rovaniemellä oli kasvanut niin merkittäväksi, että Rovaniemen muututtua kaupungiksi vuonna 1960 kaupunginvaltuusto päätti rakennuttaa kirjastolle oman rakennuksen. Kirjasto muutti Alvar Aallon suunnittelemaan kirjastorakennukseen 1965, ja juhlia vietettiin seuraavana vuonna kirjaston saatua myös maakuntakirjasto-oikeudet. Myös maalaiskunnan pääkirjasto sai oman rakennuksensa vuonna 1975. Samainen kirjasto tunnetaan nykyään Saarenkylän sivukirjastona. (Vuontisjärvi 2010.)

Vuonna 1990 Rovaniemen kaupunginkirjasto sai maakuntakirjastotehtävän lisäksi oikeuden toimia saamelaisena erikoiskirjastona Suomessa. Tehtävä limittyi hyvin jo olemassa olevan Lappi-osaston tehtäviin. Myös tietotekniikka kirjastoissa kehittyi 1980- ja 1990-lukujen aikana. Tietotekniikan myötä yhteistyö muiden Lapin kirjastojen kanssa helpottui muun muassa yhteisen lainausjärjestelmän myötä. Maalaiskunnan yhdistyttyä Rovaniemen kaupunkiin vuonna 2006 myös kirjastot yhdistyivät. (Vuontisjärvi 2010.)

Vuonna 2017 Rovaniemen kaupunginkirjasto – Lapin maakuntakirjasto hoitaa nimensä mukaisesti sekä paikkakunnan pääkirjaston että maakuntakirjaston ja lisäksi saamelaisen erikoiskirjaston tehtäviä. Kirjastolla on 6 sivukirjastoa; kolme aivan keskustan läheisyydessä ja loput kauempana, entisissä itsenäisissä kunnissa (Suomen yleisten kirjastojen tilastot, [viitattu 4.4.2017]). Aineistoa Rovaniemen kirjastoissa oli vuonna 2016 yhteensä reilu 446 000 nidettä. Kokonaislainausaste Rovaniemellä oli 17,16, hieman korkeampi kuin koko maan keskiarvo 16,01. Sen sijaan fyysisiä kirjastokäyntejä asukaslukuun suhteutettuna on vähemmän kuin maassa keskimäärin. Henkilötyövuosia kirjaston henkilökunnasta kertyi 50,54 vuonna 2016. (Suomen yleisten kirjastojen tilastot, [viitattu 4.4.2017].)

Lapin kirjastot tekivät vuonna 2016 koko Lapin alueen yhteisen kirjastostrategian, joka on pohjaa entistä tiiviimmälle yhteistyölle koko maakunnan alueella. Strategian (2016–2020) mukaan kirjaston missio on täyttää kirjastolaissa säädetyt yleisen kirjaston tehtävät ja visiona on olla aktiivinen osa lappilaisten elämää. Kirjaston tavoitteista tärkeimpänä mainitaan se, että vuoteen 2020 mennessä jokainen lappilainen lukee. (Ihanamäki 2016; L 1492/2016.)

2.3 Kirjastoautotoiminta Rovaniemellä

Kirjastoautotoiminta alkoi yleistyä koko maassa 1960- ja 70-luvuilla, ja Kyöstiön (2011) mukaan syitä tähän olivat esimerkiksi kirjastolaki vuodelta 1962 sekä väestörakenteen muutos ja siitä johtuva maaseutujen ja syrjäkylien väestökato. Rovaniemellä kirjastoautoja on ollut vuodesta 1972 alkaen maalaiskunnan omistuksessa. Rovaniemen kaupungilla ei koskaan ollut omaa kirjastoautoa, mutta se hyödynsi toiminnassaan maalaiskunnan kirjastoautoja aina kuntien yhdistymiseen, vuoteen 2006 saakka. (Vuontisjärvi 2010.)

Rovaniemen ensimmäinen kirjastoauto palveli hieman yli kymmenen vuotta yksin, kunnes työmäärän kasvaessa liian suureksi maalaiskuntaan hankittiin toinen auto vuonna 1983. Työmäärän kasvuun vaikutti suuresti se, että kirjastoauton olemassaolon myötä yhä useampi sivukirjasto lakkautettiin ja palvelu korvattiin kirjastoauton käynneillä aluksi kahden viikon, myöhemmin kolmen viikon välein.

Ensimmäinen, vuonna 1972 hankittu auto sai lopulta korvaajan vuonna 1987, oltuaan toiminnassa viisitoista vuotta. Kirjastoautoja uusittiin jälleen vuosina 1998 ja 2005. (Vuontisjärvi 2010.)

Vuoden 2016 tilastojen mukaan Rovaniemellä on 193 kirjastoautopysäkkiä, joista 19 sijaitsee kouluilla ja 36 päiväkodeilla (Kulkuri 2017; Suomen yleisten kirjastojen tilastot, [viitattu 4.4.2017]). Nykyisistä kahdesta kirjastoautosta toinen liikennöi erityisesti koulu- ja päiväkotikäynneillä ja toinen iltareiteillä. Koulu- ja päiväkotikäynnit pääasiassa hoitavasta autosta löytyy lasten- ja nuortenaineistoa yhteensä 54,5 hyllymetriä, noin puolet auton koko aineistosta. Toisesta autosta lasten- ja nuortenaineistoa löytyy vähemmän, 33,3 hyllymetriä. Suuren kysynnän vuoksi molempia autoja kuitenkin käytetään koulu- ja päiväkotikäynneillä. (Anetjärvi 2016.)

Vaikka kirjastoautopysäkkien määrä on vähentynyt vuodesta 2015, jolloin pysäkkejä oli 225, on lainojen määrä kirjastoautossa kasvanut. Vuonna 2015 lainoja kirjastoautossa oli 122 099 ja vuonna 2016 niitä oli lähes 10 000 enemmän, 131 062 (Suomen yleisten kirjastojen tilastot, [viitattu 4.4.2017]). Koulujen ja päiväkotien lainojen osuutta ei ollut mahdollista erottaa kirjastoauton muista lainoista.

3 KIRJASTOAUTOTOIMINTA

3.1 Kirjastoautotoiminnan historia

Maailman ensimmäinen liikkuvasta kirjastosta tehty lainaus tapahtui vuonna 1905 Amerikassa, ja maailman ensimmäinen kirjastoauto esiteltiin myös Amerikassa vuonna 1912. Kirjastoautot tulivat Suomeen ensi kertaa kuitenkin vasta 1950-luvulla kokeilujen muodossa. Näitä kirjastoautokokeiluja tehtiin viidessä kunnassa, ja kirjastoautotoiminnalla huomattiin olevan positiivinen vaikutus myös pääkirjaston lainaukseen. Kirjastoautot olivat kulkiessaan samalla hyvää mainosta kirjastolle. Ensimmäiset autot eivät vielä olleet varsinaiseen kirjastokäyttöön suunniteltuja autoja. (Kyöstiö 2009; Sarkola 1975.)

Suomen kirjastoautoverkosto luotiin lähes kokonaan 1960- ja 1970-luvuilla. Suurimmat vaikuttavat tekijät olivat vuoden 1961 kirjastolaki ja vuoden 1962 kirjastoasetus, joissa säädettiin kirjastoautohankinnan saamasta valtionavusta ja määrättiin kirjastoautotoiminnan järjestäminen jokaisen kunnan vastuulle. Turku hankki ensimmäisen kirjastoautoksi suunnitellun auton vuonna 1961 omakustanteisesti, koska se tapahtui ennen kirjastolain voimaantuloa. Ensimmäiset valtionavulla hankitut autot saapuivat vuonna 1963 Lohjan maalaiskuntaan ja Urjalaan. 1960-luvulla kirjastoautoja hankittiin lähinnä Etelä-Suomessa, mutta 1970-luvulla tapahtui voimakas kirjastoautotoiminnan leviäminen koko maahan. (Kyöstiö 2009.)

Kirjastoautojen määrä Suomessa saavutti huippulukunsa 234 vuonna 1992. Vuonna 2016 kirjastoautoja oli enää 137 (Suomen yleisten kirjastojen tilastot, [viitattu 4.4.2017]). Syitä kirjastoautojen määrän vähenemiseen ovat muun muassa kuntien pitkään huonona jatkunut taloustilanne sekä muuttoliikkeen vaikutukset syrjäseutujen asutuksen yhä suurempaan harvenemiseen, jolloin kirjastoauton toiminnan syrjäseuduilla ei katsota olevan asiakkaiden vähyyden vuoksi kannattavaa. (Kyöstiö 2009; Lehtonen 2016.)

3.2 Kirjastoautotoiminnan tulevaisuus

Kirjastoautotoiminnan tärkeimmät erityispiirteet ovat toiminnan liikkuvuus sekä henkilökohtainen asiakaspalvelu (Kyöstiö 2009; Stringer 2010). Kyöstiö (2009) lainaa kirjassaan Kirjastolehden päätoimittajaa Sven Hirniä, joka kirjoitti vuonna 1968 kirjastoautotoiminnan sopivuudesta juuri Suomeen: ”– harvaan asutussa maassa, jossa välimatkat ovat pitkiä, autolla on erinomaiset edellytykset huolehtia kirjastotoiminnasta tehokkaammin kuin sivukirjastoilla tai lainausasemilla –” (Kyöstiö 2009, 721).

Kirjastoauton kulkeminen on myös hyvää mainontaa kirjastolle, ja asiakkaat ovat pääosin erittäin tyytyväisiä palveluun. Kirjastoautoa ajaa vielä pitkään ihminen, joten henkilökohtainen asiakaspalvelukontakti säilyy. (Kyöstiö 2009; Tserni-Puittinen 2014; Ylisuutari 2011.)

Kyöstiö (2009) on sitä mieltä, että kirjastoautotoiminta Suomessa tulee säilymään pitkälle tulevaisuuteen, vaikka autojen määrä väheneekin jonkin verran. Samalla hän toteaa myös, että kirjastoautotoiminta tulee muuttumaan ja sen kuuluukin muuttua pystyäkseen vastaamaan tulevaisuuden tarpeisiin. Esimerkiksi kunnissa, joissa toiminta muuten uhkasi loppua, kuntien välinen kirjastoautoyhteistyö voisi olla ratkaisu ongelmaan. (Kyöstiö 2011, 376–381.)

Yksi nykyhetken ja tulevaisuuden säilyvä trendi kirjastoautomaailmassa on palvelutarjonnan laajeneminen eli niin kutsutut monipalveluautot. Monipalveluautolla tarkoitetaan autoa, joka normaalin kirjastopalvelun ohella tarjoaa myös muita palveluja. Auto voi tuoda ruokatarvikkeita tai lääkkeitä, viedä pyykkiä pesulaan, autossa olevan internetyhteyden kautta voi hoitaa Kelan tai työvoimatoimiston asioita ja autossa voi äänestää vaalien aikaan. Uusia palvelun muotoja on muun muassa ongelmajätteen keräys auton kautta. Yksi syy monipalveluautojen lisääntymiselle on se, että yhteiskunta haluaa pitää myös syrjäseudut asuttuina tarjoamalla niille palveluja monipalveluauton muodossa. Toisaalta monipalveluautoksi muuttuminen voi olla ainoa keino säilyttää kirjastoautopalvelu kunnassa. Monin paikoin monipalveluautot ovatkin tulleet jäädäkseen, ja niiden tarjoamat palvelut vaihtelevat kunnan ja sen asukkaiden

tarpeiden mukaan. Kirjastoautona toimiminen on kuitenkin monipalveluautonkin päätehtävä. (Kyöstiö 2011, 144–145, 164.)

Toinen tulevaisuuden kirjastoautoissa tapahtuva muutos on se, että kirjastoauton tulisi entistä tarkemmin kohdentaa palvelujaan tietyille ryhmälle. Palvelujen kohdentamisessa on tarpeen miettiä, mikä tai mitkä ryhmät ovat niitä, jotka tarvitsevat liikkuvaa palvelua eniten. Tulevaisuuden kirjastoauton tulee myös olla helposti muunneltavissa eri asiakasryhmiä varten. Muunneltavuuteen kuuluu liikuteltavat ja helposti vaihdettavat hyllyt sekä esteettömyyden takaava pyörätuolihiisi. (Kyöstiö 2009.)

Kyöstiön (2011, 142–144) mukaan Suomessa on tällä hetkellä 5 kirjastoautoa, jotka on kohdennettu tietyille kohderyhmälle. Neljä näistä autoista on lastenkirjastoautoja. Lastenautoja on ollut Suomessa jo vuodesta 1992, jolloin Helsinki muutti yhden vanhoista autoistaan lastenkirjastoautoksi. Oulussa käyttöön otettiin vuonna 2001 pienkirjastoauto, joka palveli pääasiassa päiväkoteja ja kouluja, mutta kokoelma oli mahdollista vaihtaa palvelemaan esimerkiksi vanhustentaloja. Vuonna 2012 pienkirjastoauton korvasi nykyinen kirjastoauto Onneli, joka on normaalia kirjastoautoa vain hieman pienempi ja palvelee päiväkoteja, pieniä kouluja ja vanhuksia sekä erityisryhmiä. (Oulun kaupunki/a, [viitattu 25.9.2017]; Oulun kaupunki/b, [viitattu 25.9.2017]; Kyöstiö 2011, 142–144.)

Vaikka Kyöstiön (2011) teos Suomen kirjastoautotoiminnan historiasta onkin lähes ainoa painettu materiaali, jota Suomessa kirjastoautoista on kirjoitettu, on kirjastoautoja Suomessa kuitenkin tutkittu paljon. Autoille on tehty muun muassa käyttäjätutkimuksia kohderyhmänä aikuisväestö tai kaikki kirjastoauton asiakkaat. Esimerkiksi monipalveluautojen hankintaan on tehty selvityksiä useissa kunnissa (esim. Suoniemi 2013). Kirjastoautonkäyttöä ei ole kuitenkaan tarkasteltu erityisesti koulujen tai päiväkotien näkökulmasta juuri lainkaan.

4 KOULU- JA PÄIVÄKOTIYHTEISTYÖ

4.1 Koulu- ja päiväkotiyhteistyön perusta

Kirjastojen yhteistyö koulujen ja päiväkotien kanssa perustuu lakeihin, opetussuunnitelmaan sekä kansainvälisiin säädöksiin. Perusopetuslaki (L 628/1998) ja Varhaiskasvatustilaki (L 36/1973) yhdessä määrittävät, että päivähoiton ja koululaitoksen tulee tukea lasten valmiuksia oppia ja kannustaa heitä elinikäiseen oppimiseen sekä opettaa heille tarvittavia taitoja kehittyäkseen vastuulliseksi yhteiskunnan jäseneksi. YK:n ihmisoikeuksien julistuksen 26. artiklan mukaan jokaisella on oikeus saada opetusta, joka tähtää ihmisen persoonalliseen kehitykseen ja perusvapauksien kunnioittamisen vahvistamiseen (Universal Declaration of Human Rights 1948). YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö Unescon tavoite on saada artiklaan lisättyä myös oikeus lukutaitoon. Koulutusta ja lukutaitoa ei voida tarkastella erillisinä toisistaan, vaan lukutaito luo perustan kaikille niille taidoille joita kansalainen yhteiskunnassa toimiakseen tarvitsee (Jäkkö & Hautamäki 2015; Adeniji & Omale 2010).

Varhaiskasvatuksessa lapsen opettaminen ei ole pääasia, mutta kielellisten taitojen kehittyminen kuitenkin tärkeä osa varhaiskasvatusta (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016). Kirjastolla voi siis olla rooli monipuolisen lastenkirjallisuuden tarjoajana varhaiskasvatuksen toimijoille. Sen sijaan Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014) ottaa suoraan kantaa kirjastojen ja koulujen välisen yhteistyön tärkeyteen. Opetussuunnitelman mukaan tämä yhteistyö ohjaa oppilaita elinikäiseen oppimiseen ja aktiiviseen kansalaisuuteen. Kirjastojen rooli on myös tarjota oppilaille monimuotoisia oppimisympäristöjä ja kannustaa heitä itsenäiseen opiskeluun ja omaehtoiseen lukemiseen. Lisäksi kirjastolla voi olla rooli monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknisen osaamisen opetuksessa. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.)

Se, millä tavalla kirjaston ja koulujen tai päiväkotien yhteistyö kunnassa toteutuu, jää kuntien itsensä päätettäväksi. Esimerkiksi Oulussa useista uusista koulukeskuksista on rakennettu monitoimitaloja, joissa tarjotaan lähion asukkaille

useita kunnan peruspalveluja (Parpala 2014). Yksi näistä palveluista on kirjaston toimipiste, joka samalla toimii koulukirjastona koulupäivien aikana. Monissa muissa kunnissa kirjastoauto on se, joka tuo kirjastopalvelut koululle.

4.2 Kirjastoautot kouluilla ja päiväkodeilla

Kirjastoautojen yhteistyö koulujen kanssa alkoi yleisesti mahdollisimman pian sen jälkeen, kun kuntaan oli hankittu kirjastoauto. Auto vieraili kouluilla, jotka olivat kaukana kirjaston muista toimipisteistä. Vähitellen auton myötä vielä säilyneitä koulukirjastoja alettiin sulkea, koska kirjastoauton katsottiin hoitavan tehtävän pientä koulukirjastoa paremmin. (Sarkola 1975, 176–177; Kyöstiö 2011, 305–310.)

Koulu yhteistyö puhutti jo ensimmäisillä kirjastoautopäivillä 1971. Yhteistyön alku ei ollut helppo: opettajat eivät halunneet käyttää opetusaikaansa kirjastoautovierailuun, ja välitunnit eivät riittäneet koko koulun tarpeisiin. Useat opettajat vastustivat koulukirjastojen sulkemista, koska he saivat sen hoitamisesta lisäpalkkaa ja palkan alennusta ei katsottu hyvällä. (Kyöstiö 2011, 305–310.)

Tänä päivänä kirjastoauton ja koulujen yhteistyötä voidaan parhaiten perustella uudella opetussuunnitelmalla. Yhteistyön onnistuminen on kuitenkin edelleen riippuvaista sekä kirjastoauton henkilökunnan suhtautumisesta koulukäyntien tärkeyteen että opettajasta ja siitä, kokeeko hän palvelun hyödylliseksi luokalleen (Kyöstiö 2011, 310–315). Uutta tutkimusta aiheesta ei vielä ole, mutta uuden opetussuunnitelman valossa Suomessa ei tulisi olla yhtäkään koulua ilman jonkinlaista kirjastopalvelua. Samoin opetussuunnitelmalla tulisi perustella se, että opettajat ymmärtäisivät kirjastojen tärkeyden erilaisten lukutaitojen opetuksessa ja aineistojen tarjoajana.

Kirjastoautojen yhteistyö päiväkotien kanssa alkoi yleistyä 1980-luvulla. Kirjastoauto alkoi vieraila päiväkodeilla, joilla oli pidempi kuin puolentoista kilometrin matka lähimpään kirjaston toimipisteeseen. Kirjojen lukeminen lapsille on tärkeä osa päiväkotien työtä, mutta usein määrärahat omien kirjojen ostamiseen ovat vähäiset. Kyöstiö (2011, 315–318) toteaa päiväkotien nauttivan kirjastoauton vierailuista, koska henkilökunnalta saa asiantuntevaa apua kirjojen

valitsemisessa. Monella paikkakunnalla kirjastoauton henkilökunta kerää päiväkodeille valmiiksi aineistoa esimerkiksi tiettyyn teemapäivään liittyen, ja helpottaa näin päiväkotien työtä. (Kyöstiö 2011, 315–318.)

Kyöstiö (2011, 315–318) ihmettelee sitä, että päiväkotien ja kirjaston yhteistyöstä käydään julkista keskustelua huomattavasti vähemmän kuin koulun ja kirjaston yhteistyöstä. Tästä voi vetää johtopäätöksen, että päiväkotiyhteistyö koetaan kirjastoautoissa vähemmän tärkeäksi kuin kouluyhteistyö. Samaa johtopäätöstä puoltaa myös se seikka, että Suomessa päiväkotien kirjaston käyttöä on tutkittu hyvin vähän (esim. Katajisto 2002). Sen sijaan kirjastojen ja koulujen yhteistyötä on tutkittu verrattain paljon muun muassa opinnäytteinä ja Pro gradu-tutkielminä (esim. Hopia 2014). Kirjastoauton käyttöä koulujen tai päiväkotien osalta ei ole tutkittu juuri lainkaan, kuten luvussa 3.2 totesimme. Ruovedellä on tehty pintapuolinen kirjastoauton asiakaskysely alakouluille ja päiväkodeille vuonna 2004 (Ahonen 2004).

5 TUTKIMUSONGELMA JA -MENETELMÄT

5.1 Tutkimusongelma

Rovaniemen kaupunginkirjasto – Lapin maakuntakirjasto antoi toimeksiannon tähän opinnäytteeseen, jossa selvitettiin Rovaniemen alakoulujen ja päiväkotien kokemuksia kirjastoautopalveluista. Tutkimusongelmana oli selvittää kirjastoauton merkitys alakouluille ja päiväkodeille Rovaniemellä. Ongelmasta johdetaan seuraava tutkimuskysymys:

- Mikä on kirjastoauton merkitys alakouluille ja päiväkodeille Rovaniemellä?

Tutkimuksen alakysymyksiä ovat:

- Kuinka paljon kirjastoauton palvelua käytetään?
- Millaisena käyttäjät kokevat palvelun ja olisiko siinä heidän mielestään kehitettävää?
- Miksi ei-käyttäjät eivät käytä kirjastoautopalvelua?

Rovaniemellä on 23 peruskoulua, ja kirjastoauto vierailee näistä yhdeksällätoista. Kirjastoauto ei tee yhteistyötä yläkoulujen kanssa, koska se ei ole osoittautunut onnistuneeksi (Anetjärvi 2016). Tämän vuoksi yläkoulut jätettiin tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Päiväkodeista kirjastoauto vierailee yhteensä 36:lla, joista viisitoista on yksityisiä. Kaupungin päiväkoteja Rovaniemellä on 29; näistä kirjastoauto vierailee kahdellakymmenelläyhdeällä. Tässä opinnäytteessä ovat mukana vain kaupungin omat päiväkodit, koska yksityisten päiväkotien tasapuolinen tavoittaminen olisi ollut käytännön toteutukseltaan hankalaa. Tämän opinnäytteen kokonaisotos on yhteensä 52 rovaniemeläistä alakoulua ja kaupungin päiväkotia, joista 12 on ilman kirjastoautopalveluja.

5.2 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytteeni oli kokonaistutkimus, sillä otantaryhmänä oli koko joukko eli kaikki Rovaniemen alakoulut ja kaupungin päiväkodit. Kokonaisotos valittiin, koska alakoulujen ja päiväkotien yhteislukumäärä 52 oli kohtuullinen tutkittavaksi kokonaisuudessaan, ja tutkimalla koko joukko saatiin nostettua tutkimuksen luotettavuutta.

Tässä opinnäytteessä käytettiin sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista lähestymistapaa, jolloin voidaan puhua myös triangulaatiosta (Kananen 2008a, 25–28). Toimeksiannosta ilmenee, että tutkimukseen haluttiin koulujen ja päiväkotien näkökulma ja parhaiten se saatiin kyselytutkimuksena suoraan luokanopettajilta ja lastentarhanopettajilta. Kyselytutkimusta täydennettiin kahdella teemahaastattelulla, koska haluttiin määrällisen tutkimuksen tulosten syvempää ymmärtämistä ja tulkintaa (Kananen 2008a, 26). Lisäksi haastattelussa voi nousta esille asioita, joita ei ole kyselylomakkeessa sen muodon vuoksi tullut esiin.

Kanasen (2014, 142–144) mukaan tutkimukseen saadaan laajuutta kvantitatiivisella ja syvyyttä kvalitatiivisella menetelmällä. Yhdistämällä näitä kahta menetelmää tässä työssä pystyttiin tehokkaimmin ja laajimmin vastaamaan tutkimuskysymykseen kirjastoauton merkityksestä. Seuraavaksi avaan sekä kvantitatiivisen että kvalitatiivisen lähestymistavan peruspiirteitä.

Kvantitatiivisessa tutkimusmenetelmässä on keskeistä, että tutkimusaineisto on mitattavissa määrällisin keinoin. Tällaisen tutkimuksen onnistuminen edellyttää riittävän suurta ja edustavaa otosta, jotta aineistosta voidaan luotettavasti tehdä johtopäätöksiä. Tutkimus vastaa kysymyksiin mikä, missä, paljonko ja kuinka usein. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 139–140; Heikkilä 2008, 16–18.)

Päätelmät kvantitatiivisessa tutkimuksessa tehdään tilastollisen analysoinnin keinoin. Tässä opinnäytteessä tiedonkeruu toteutettiin kyselytutkimuksella, joka lähetettiin alakoulujen opettajille ja lastentarhanopettajille. Koska kyselytutkimuksen tuloksia tulee pystyä analysoimaan tilastollisesti, kysymykset muotoiltiin niin, että vastauksille oli mahdollista koodata numeeriset arvot (esim.

kyllä=2, ei=1, en tiedä=0). (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 139–140; Heikkilä 2008, 13–22.)

Kyselylomake on Vallin & Aaltolan (toim. 2007, 102–105) mukaan perinteinen tapa kerätä aineistoa. Lomakkeen laadinnassa on oltava huolellinen, jotta kysymykset olisivat yksiselitteisiä ja samalla tavoin ymmärrettäviä kaikille vastaajille. Myös kysymysten rakenteen huolellinen miettiminen on tärkeää loppuvaiheen tulosten koodauksen helpottamiseksi (Holopainen & Pulkkinen 2002, 42–43).

Kvantitatiivisen tutkimuksen tilastollisessa päättelyssä selvitetään määriä, riippuvuuksia ja syy-seuraussuhteita (Kananen 2008b, 51). Mittaamisen tarkoituksena on tuottaa luotettavaa ja perusteltua tietoa. Kvantitatiivisen aineiston analyysimenetelminä käytetään aineistojen kuvausta eli tunnuslukuja, suoria jakaumia ja ristiintaulukointia. Aineiston kuvaus on opinnäytetöissä yleisimmin käytetty analyysimenetelmä. Esimerkiksi ristiintaulukoimalla voidaan selvittää, käyttävätkö koulut kirjastoautoa useammin kuin päiväkodit tai onko mies- ja naisopettajien välillä eroa kirjastoautopalveluihin suhtautumisessa. (Kananen 2015, 80–84.)

Haastattelu tiedonkeruumenetelmänä voi olla joko kvantitatiivinen tai kvalitatiivinen. Kvantitatiivinen haastattelu on rinnastettavissa kyselylomakkeeseen; kysymykset ovat valmiiksi strukturoituja ja tähtäävät vastauksiin, joita voidaan mitata määrällisen mittauksen keinoin (Kananen 2008b, 10–15). Kvalitatiivisessa haastattelussa sen sijaan pyritään ymmärtämään ilmiötä ja sen syitä, eikä vastausten määrällinen mittaaminen ole tärkeää (Eskola & Suoranta 2005, 13–15).

Eskolan & Suorannan (1998, 86) määritelmän mukaan haastattelu on tutkijan aloitteesta tapahtuvaa keskustelua, jota hän myös johdattelee. Haastattelutilanteeseen vaikuttavat aina fyysiset, sosiaaliset ja kommunikatiiviset seikat, koska haastattelu tapahtuu osana normaalia elämää (Eskola & Suoranta 1998, 86–87). Kvalitatiivisen haastattelun muoto voi olla strukturoitu, puolistrukturoitu, teemahaastattelu tai avoin haastattelu. Tämän opinnäytteen täydentävän haastattelun muodoksi sopi parhaiten teemahaastattelu.

Yksi teemahaastattelun eduista on se, että sen avoin muoto mahdollistaa haastateltavan puhumisen melko vapaamuotoisesti, jolloin kontrasti strukturoituun lomakekyselyyn on suuri. Tämän opinnäytteen kannalta näiden kahden menetelmän suuri kontrasti täydensi tutkimusta hyvin. Teemahaastattelussa tutkijalla ei ole tarkkaan muotoiltuja kysymyksiä eikä kysymysten tiettyä järjestystä, vaan tukilista teemoista, joita hän haluaa käsitellä. Tutkija varmistaa, että kaikki etukäteen valitut teemat käydään haastateltavan kanssa läpi, mutta niiden järjestys ja laajuus voivat vaihdella haastateltavien välillä. (Eskola & Suoranta 1998, 87.)

5.3 Kyselyn ja haastattelun soveltaminen tässä tutkimuksessa

Sähköiset työskentelytavat kuuluvat opettajien ja lastentarhanopettajien arkipäivään, joten tämän opinnäytteen kyselytutkimus tehtiin sähköisesti. Kyselytutkimus (Liite 1) tehtiin Webropol-ohjelmalla ja lähetettiin sähköpostilinkkinä kaikille Rovaniemen alakoulujen luokanopettajille ja kaupungin päiväkotien lastentarhanopettajille. Kyselyitä lähetettiin yhteensä noin 312. Ennen kyselyn lähettämistä kaksi opetustehtävissä toimivaa henkilöä testasi kyselyn teknisen toimivuuden ja kysymysten ymmärrettävyyden. Kysely oli avoinna 11.4.–5.5.2017, ja vastauksia kertyi 83 kappaletta. Kyselystä lähetettiin muistutusviesti viikkoa ennen sen sulkeutumista.

Kyselylomake koostui pääasiassa strukturoiduista kysymyksistä, joissa oli valmiit vastausvaihtoehdot. Joihinkin kysymyksiin sopi paremmin sekamuotoinen kysymys, jossa valmiiden vaihtoehtojen lisäksi oli mahdollisuus antaa avoin vastaus. Yhdessä kysymyksessä käytettiin Likertin asteikkoa. Kehittämisehdotuskysymykset olivat avoimia kysymyksiä. (Heikkilä 2008, 49–54; Liite 1.)

Kysely koostui kolmesta osasta. Ensimmäisessä osassa esitettiin kysymyksiä kirjastoauton käyttöön liittyen. Toinen osa keskittyi kirjastoauto toimintaan liittyviin kehittämisehdotuksiin. Vastaajan taustatiedot tulivat lomakkeen viimeiseen osaan. Tässä osiossa oli myös mahdollista jättää yhteystietonsa haastattelua varten. (Kananen 2008b, 30; Liite 1.)

Täydentävät haastattelut toteutettiin kyselylomakkeen tulosten pohjalta syyskuussa 2017. Yhteystietonsa jättäneistä ihmisistä valittiin sattumanvaraisesti yksi lastentarhanopettaja ja yksi luokanopettaja. Haastateltaviin viitataan Tulokset-osiossa lainausten perässä lyhenteillä H1 (haastateltava 1, 34-vuotias lastentarhanopettaja) ja H2 (haastateltava 2, 52-vuotias luokanopettaja). Muut merkitsemättömät lainaukset ovat poimintoja kyselyyn tulleista vastauksista.

Alun perin toiveena oli saada haastattelussa sekä kirjastoauton käyttäjän että ei-käyttäjän näkökulma esiin, mutta kaikki kyselyssä yhteystietonsa luovuttaneet ihmiset olivat kirjastoauton käyttäjiä. Sen vuoksi haastatteluissa keskityttiin siihen, että sekä alakoulun että päiväkodin näkökulma tuli esiin, ja pyrittiin syventämään ymmärrystä kirjastoauton käytön syistä sekä alakoulujen ja päiväkotien tyytyväisyydestä palveluun. Haastattelussa käytettiin teemahaastattelun mukaista tukilistaa (Liite 2), ja aineistot purettiin litteroimalla. Tulkinnassa käytettiin apuna sisällönanalyysin keinoja. (Kananen 2015, 159–161, 171–174.)

6 TULOKSET

Opinnäytteen kyselytutkimus toteutettiin keväällä 2017. Webropol-ohjelmalla tehty sähköinen kysely lähetettiin koko tutkimusjoukolle eli noin 312 Rovaniemen luokanopettajalle ja lastentarhanopettajalle. Vastauksia saatiin 83, jolloin vastausprosentiksi tuli 26,6%. Odotuksena oli saada enemmän vastauksia, mutta Kanasen (2015, 263) mukaan vastausprosentti on riittävä ja verkkokyselyksi hyvä. Vastausten määrä on kuitenkin lukumääräisesti pieni, joten kaikki tämän opinnäytteen johtopäätökset ovat tilastollisesti suuntaa antavia. Kyselytutkimusta täydentävät teemahaastattelut toteutettiin syyskuussa 2017.

Kyselyn ja haastatteluiden tulokset esitetään tässä luvussa limittäin mukaillen niitä aihepiirejä, jotka aineistosta nousivat selkeimmin esiin. Näitä aihepiirejä ovat kirjastoauton kokoelma, lainaus, aikataulu, käyttämättömyys, palvelun laatu, palvelun merkitys sekä muut palveluun kohdistuvat toiveet.

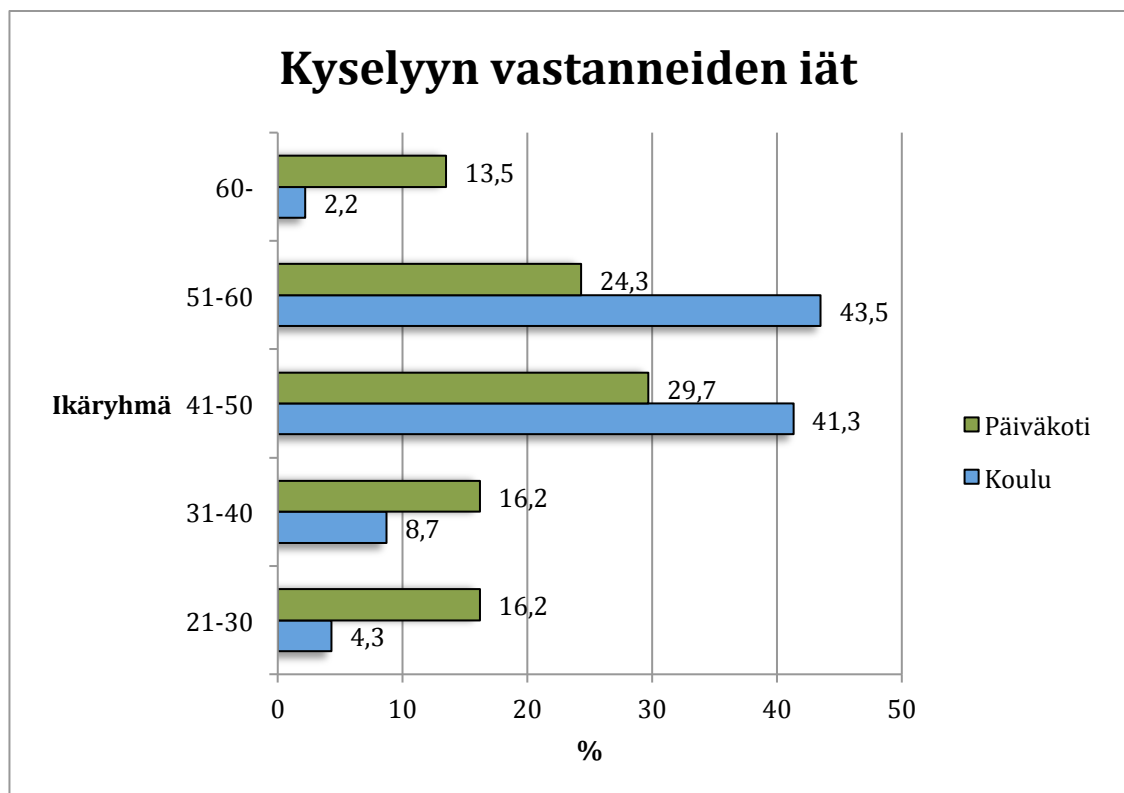
6.1 Tausta

Kyselyyn vastanneista 83 henkilöstä luokanopettajia oli hieman yli puolet (55,4%) eli 46 kappaletta. Vastaajista 37 oli lastentarhanopettajia. Vastaajien joukko edustaa Rovaniemen luokanopettajien ja lastentarhanopettajien suhteellista määrää toisiinsa nähden hyvin, sillä luokanopettajia on Rovaniemellä hieman enemmän kuin lastentarhanopettajia. Vastausten perusteella alakouluissa työskentelee enemmän miehiä kuin päiväkodeissa (Taulukko 1), ja kaikista vastanneista miehiä oli alle viidesosa (19,3%, n=83). Miesten vähäinen lukumäärä vastaajien joukossa kertoo siitä, että lastentarhanopettajan ja luokanopettajan ammatit ovat edelleen vahvasti naisvaltaisia. Erityisesti lastentarhanopettajien joukossa miehiä on hyvin vähän (Taulukko 1). Valtaosa miespuolisista luokanopettajista ja lastentarhanopettajista on myös voinut jättää vastaamatta, sillä yleisen oletuksen mukaan naiset ovat keskimääräisesti miehiä aktiivisempia vastaamaan tämänkaltaisiin kyselyihin.

Taulukko 1: Luokanopettajien ja lastentarhanopettajien sukupuolijakauma

	Koulu (n=46)		Päiväkoti (n=37)	
	Naiset	Miehet	Naiset	Miehet
Kpl (n=83)	33	13	34	3
% (100)	40%	15%	41%	4%

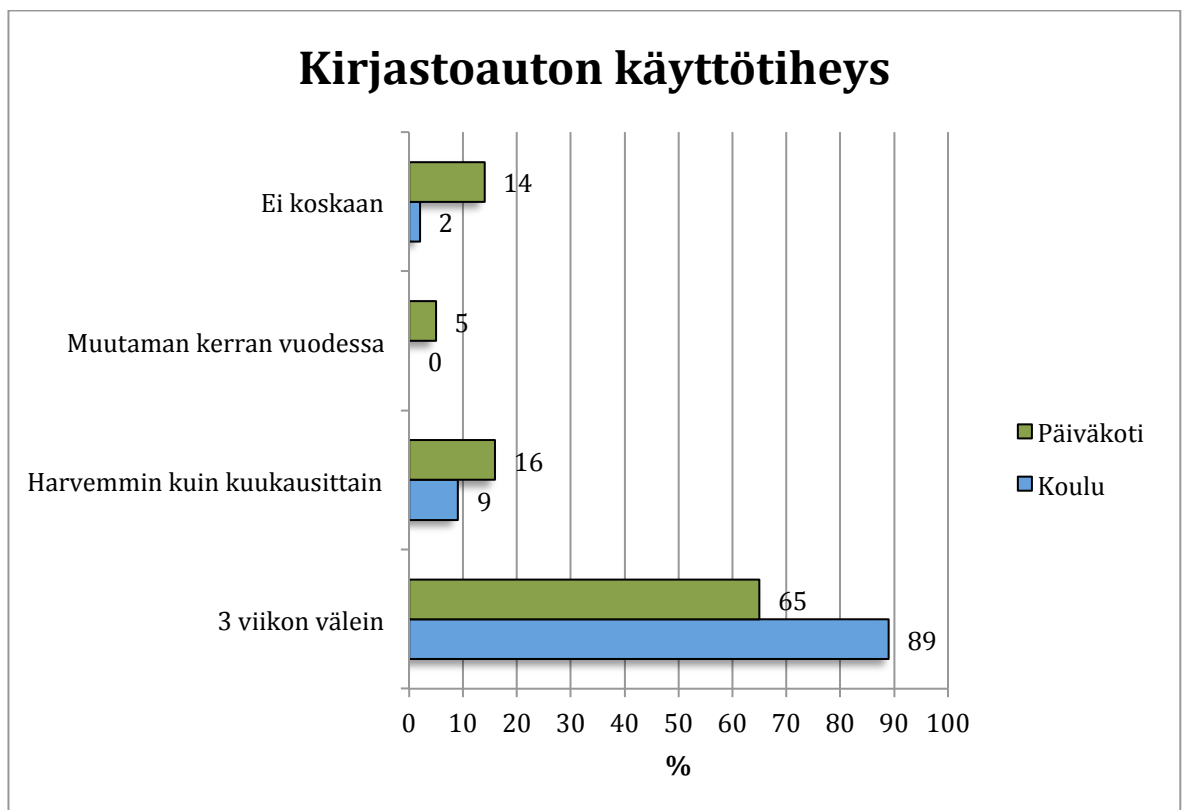
Kyselyyn vastanneiden ikäjakaumat eivät suuresti poikkea koulun ja päiväkodin välillä, vaikka joitakin eroja oli havaittavissa (Kuvio 1). Molemmista joukoista suurin osa vastaajista kuului kahteen suurimpaan ikäryhmään välillä 41–60-vuotiaat. Koulun osalta kuitenkin vain 15,2% vastaajista oli näiden ryhmien ulkopuolella, kun taas päiväkodin vastaajien iät jakautuivat hieman tasaisemmin. Päiväkodissa vain hieman yli puolet (54%) kuului kahteen suurimpaan ikäluokkaan välillä 41–60-vuotiaat, loput hieman alle puolet jakautuivat melko tasaisesti muihin ikäryhmiin (Kuvio 1). Sukupuolella ja iällä ei tässä kyselyssä todettu olevan mitään yhteyttä kirjastoauton käyttöön tai ei-käyttöön.

Kuvio 1: Kyselyyn vastanneiden iät

Kyselyn vastauksista selviää, että alakoulut käyttävät kirjastoautoa hieman ahkerammin kuin päiväkodit. Jopa 96% (n=46) kyselyyn vastanneista luokanopettajista kertoi käyttävänsä kirjastoautoa luokkansa kanssa. Vain kaksi luokanopettajaa ei käyttänyt kirjastoautoa. Lastentarhanopettajista 89% (n=37) kävi kirjastoautossa ryhmänsä kanssa.

Alakouluista lähes 90 prosenttia käytti kirjastoautoa sen jokaisella vierailukerralla eli kolmen viikon välein (Kuvio 2). Päiväkoditkin käyttivät palvelua paljon, mutta eivät yltäneet koulun tasolle vierailujen tiheydessä. Päiväkodeissa oli enemmän palvelua harvemmin käyttäviä, kuten Kuvioista 2 nähdään. Niitä, jotka eivät hyödyntäneet kirjastoautopalvelua lainkaan, oli päiväkodissa seitsemän kertaa enemmän kuin koulussa (Kuvio 2).

Kuvio 2: Kirjastoauton käyttötiheys

Kirjastoautokyselyssä kysyttiin myös kirjaston muiden toimipisteiden käytöstä kirjastoauton ohella. Vastajista yli puolet (52%, n=83) kertoi käyttävänsä ainoastaan kirjastoautoa ryhmänsä kanssa. Auton lisäksi sivukirjastoa käytti reilu neljäsosa (28%) vastaajista ja pääkirjastoa neljäsosa (Taulukko 2). Sivukirjasto tai

pääkirjasto on mahdollinen vierailukohde niille alakouluille tai päiväkodeille, jotka sijaitsevat kävelymatkan päässä näistä toimipisteistä.

Taulukko 2: Kirjaston muiden toimipisteiden käyttö

	Koulu %	Päiväkoti %	Yht. %
Pääkirjasto	20	32	25
Sivukirjasto	15	43	28
Vain kirjastoauto	63	38	52
Ei mikään kirjaston toimipiste	7	3	5

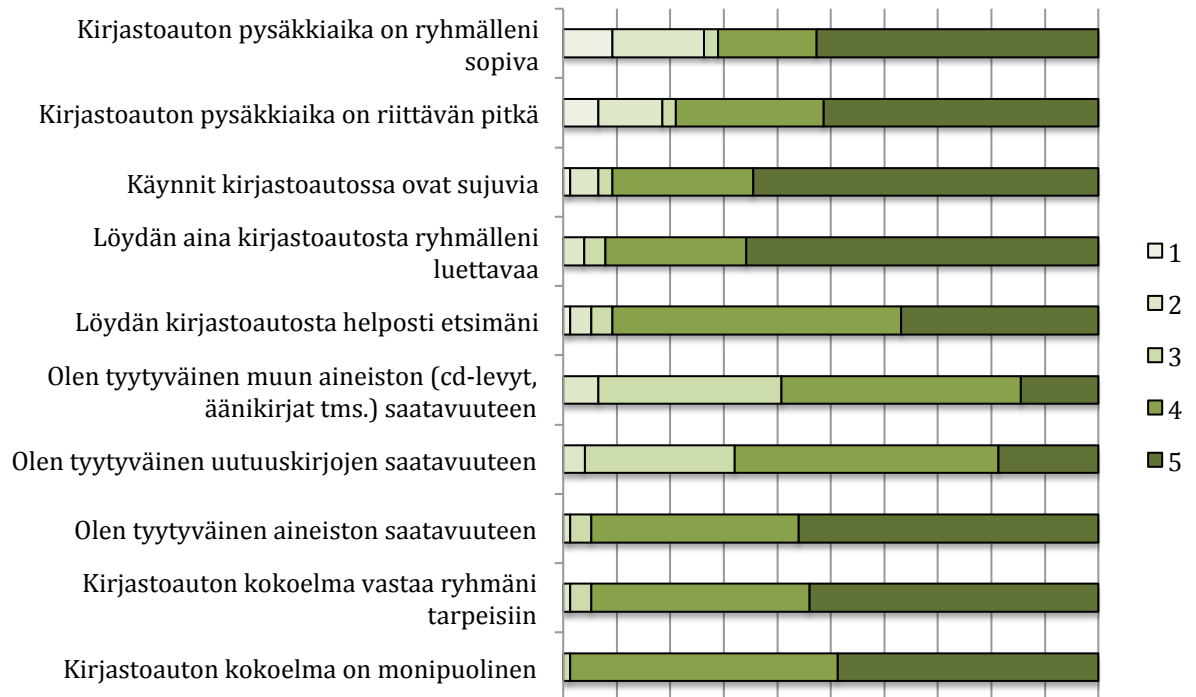
Kun tarkastellaan alakoulun ja päiväkodin vastauksia erikseen, huomataan, että päiväkodit käyttävät kirjaston kiinteitä toimipisteitä enemmän kuin koulut (Taulukko 2). Yksi syy tälle voisi olla kiinteän kirjaston tapahtumatarjonta, kuten satutunnit. Niitä ei kirjastoautolla tilan ahtauden ja työn luonteen vuoksi ole mahdollisuutta tarjota. Koska päiväkotikäiset lapset eivät yleensä vielä osaa lukea itse, he nauttivat enemmän tarinankerronnallisista elementeistä, joita satutunnit tarjoavat. Myös retki lähi- tai pääkirjastoon on päiväkotikäiselle seikkailu.

Molemmat haastateltavat kuuluivat siihen joukkoon, joka käyttää kirjastoautoa sen jokaisella vierailukerralla. Haastateltava 1:n 3–5-vuotiaitten päiväkotiryhmästä kirjastoautovierailulle pääsee kaksi tai kolme lasta joka vierailukerralla. Haastateltava 2:n toisen luokan kaikki kaksikymmentä oppilasta vierailevat autossa yhtä aikaa. Kumpikaan haastateltavista ei tällä hetkellä käytä ryhmänsä kanssa muita kirjaston toimipisteitä pitkien etäisyyksien vuoksi.

6.2 Kirjastoauton kokoelma

Kirjastoauton kokoelmaan oltiin sekä kyselyn että haastattelujen perusteella pääosin tyytyväisiä. Parannusta toivottiin uutuuskirjojen, muun aineiston (cd-levyt, äänikirjat tms.) sekä satukirjojen saatavuuteen. Vastauksissa kiiteltiin myös mahdollisuutta tilata kirjoja tai valmiita kirjapaketteja.

Tyytyväisyys kirjastoauton aikatauluun ja kokoelmaan

Kuvio 3: Tyytyväisyys kirjastoauton aikatauluun ja kokoelmaan. 1 eri mieltä, 2 osittain eri mieltä, 3 en osaa sanoa, 4 osittain samaa mieltä, 5 samaa mieltä.

Kuviossa 3 kuvataan vastaajien mielipiteitä kysymyksiin kirjastoautopalvelun aikataulusta ja kokoelmasta. Aikataulun osalta kuvioon viitataan myöhemmin luvussa 6.4.

Kuviosta 3 nähdään, että kirjastoauton kokoelmaa pidettiin kyselyssä riittävän monipuolisena ja aineiston saatavuuteen oltiin kohtuullisen tyytyväisiä. Samoin kirjastoauton kokoelman koettiin vastaavan ryhmien tarpeisiin melko hyvin (Kuvio 3). Myös haastatteluissa sekä muutamassa kyselyn avoimessa vastauksessa kirjastoauton kokoelmaa ja tarjontaa keuhuttiin riittävän monipuoliseksi. Kirjavalikoiman päiväkodilla tai koululla kiiteltiin vaihtuvan auton ansioista riittävän tiuhaan.

Mun mielestä siellä on aika monipuolisesti, ku mitä on niinku kattonu et siellähän on niinku, niinku romaaneja ja sitte on kuitenkin niinku äänikirjoja ja musiikkia löytyy ja sit siellähän on niinku nuorisolle on

hyvin ja lapsille kuvakirjoja ja sittenhän on metästykseen ruokailuun ja tämmöseen liittyen että semmoset niinku eri aihealueethan sieltä mun mielestä kyllä aika hyvin löytyy, kattavasti. (H1.)

Hyvä ja laaja valikoima.

(Auto) käy tarpeeksi tiheään. Tästä johtuen kirjavalikoima vaihtuu päiväkodissa säännöllisesti.

Kuviossa 3 lastentarhanopettajien ja luokanopettajien vastaukset on esitetty yhdessä, koska eroavaisuuksia löytyi vain muutaman väittämän kohdalla. Yksi näistä eroavaisuuksista liittyi ryhmälle sopivan aineiston löytämiseen kirjastoautosta. Lastentarhanopettajat olivat yleisesti sitä mieltä, että löytävät aina kirjastoautosta ryhmälleen luettavaa, kun taas luokanopettajien vastauksissa eroja löytyi enemmän. Vastausten eroavaisuuden voisi ajatella johtuvan siitä, että alakoulujen ja päiväkotien aineiston tarpeet ovat erilaiset. Päiväkoteihin lainataan pääasiassa kuvakirjoja, ja lapsia on helpompi saada innostumaan lähes kaikesta. Alakoulussa taas oppilasta kannustetaan lukemaan itse ja valitsemaan kirja, joka kiinnostaa häntä itseään. Jokaisesta ryhmästä löytyy lähes aina joku oppilas, jolle on vaikeampi löytää mielenkiintoista luettavaa.

Haastateltavien mukaan kirjastoauton kokoelmaa ei tule verrata pää- tai sivukirjastoihin, sillä auton tila on ymmärrettävän rajallinen. Sekä haastatteluissa että kyselyssä kuitenkin kiiteltiin mahdollisuutta tilata kirjoja auton mukana. Ongelmaksi muodostuu vain se, että pitäisi tietää mitä haluaa tilata. Sen vuoksi erityisesti päiväkodit toivoivat autolta valmiiksi koottuja kirjapaketteja.

On löytynyt hyvin. On. No totta kai siellä (pää- ja sivukirjastoissa) on laajemmat valikoimat kun siellä on enemmän tilaa mutta hyvin on tuossakin autossa kyllä ollu naita kirjoja. Ja sitten ne on vaihellu vielä että joka kerta saa uuden korin missä on erilaisia kirjoja. (H2.)

Valmiita kirjapaketteja lainattavaksi (muutama pidempi unisatuja sisältävä kirja sekä erilaisia lyhyempiä kirjoja) johon sitten voivat lapset ottaa muutaman haluamansa kirjan.

Jos jotain saa toivoa, niin esimerkiksi esikouluikäisille sopivia kirjoja voisi laittaa etukäteen tarjolle vaikka jonkun teeman mukaan.

Toisaalta, näin tapahtuukin jos etukäteen vain itse hoksaa ja muistaa pyytää.

Muun aineiston (cd-levyt, äänikirjat tms.) sekä uutuuksineiston saatavuus ei tyydyttänyt kyselyn perusteella läheskään kaikkia (Kuvio 3). Myös avoimissa vastauksissa toivottiin erityisesti uutuuksien ja äänikirjojen parempaa saatavuutta. Kokoelmaan liittyvät toiveet tulivat kyselyn avoimissa vastauksissa pääasiassa päiväkodin puolelta, vaikka mielipidekysymyksissä myös koulu ilmaisi osittaisen tyytymättömyytensä uutuuksien ja muun aineiston saantiin. Joissain kommentteissa toivottiin yksinkertaisesti monipuolisuutta lisää. Päiväkodit toivoivat myös enemmän teema- tai kausikirjoja.

Teemakirjoja esim. joulu jne. sekä lisäksi lasten uutuuksien saantiin olisi tarjolla enemmän.

Enemmän uutuuksien ja etenkin cd-levyjä.

Haastateltava 1 kaipasi kirjastoautoon lisää satukirjoja, koska auton varsinainen satukirjo-osasto on hyvin pieni. Lisäksi hän toivoi vinkkejä satukirjoista pienemmille lapsille, jotka eivät vielä jaksaa kuunnella samanlaisia pitkiä tarinoita kuin esimerkiksi esikoululaiset. Satukirjojen vähyys tuli haastattelussa esille useampaan otteeseen, ja lisää satukirjoja toivottiin myös muutamassa kyselyn vastauksessa.

Se satukirjo-osiohan on -- kuitenkin loppuviimein aika pieni se juurikin... kun siellä on aika paljon koululaisten kirjallisuutta ja sitte on just näitä, näitä Konstia ja näitä, just näitä Heinähattua ja Vilttitossua ja tällösiä kirjoja löytyy mut sitten ehkä juurikin tämä nämä satusatukirjat ni se on aika (näyttää käsillä) pikkiriikkinen hylly siellä missä se valikoima niinkun siihen aiheeseen on... et sitä vois olla ehkä enemmän ja siinä vois olla nimenomaan ajateltuna sitte näitä pienemmät. (H1.)

Sen lisäksi että satukirjoja toivottiin autoon enemmän, niistä toivottiin myös vinkkejä. Muutamassa kyselyn vastauksessa kerrottiin vinkkejä otettavan mielellään vastaan. Myös haastateltava 1 toivoi jonkinlaista vinkkilistaa satukirjoista pienemmille lapsille.

-- semmosia satukirjoja et, että mistä lapset tavallaan niinku -- oikein niinku tempautuu mukaan kuuntelemaan jos on 3-5-vuotiaita -- niin ehkä sitä vinkkiä siihen et mikä tavallaan uppoaa. -- se ois ehkä semmonen mihin vois jonku listan et hei nää on nyt suosittuja ja sitte ko meet sinne kirjastoon ni voisit kattoo että tossa ois just niitä mitä tän ikäsille niinku kantsis, mikä niinku uppoaa juuri heihin. (H1.)

Päiväsatukirjoja tarvitaan päivittäin ja hyvistä kirjoista otan mielelläni vinkkejä vastaan, niitäkin voisi olla ehdolla.

6.3 Lainausta kirjastoautosta

Kirjastoautovierailujen käytännön sujuvuus oli vastaajien mielestä pääosin kohtuullista. Sujuvuuteen vaikutti eniten tilan ahtaus sekä lievä kiireen tunne. Positiivisina asioina kirjastoautovierailuissa nähtiin lasten osallistaminen toimintaan muun muassa käytöstapojen opetteluun ja vaikuttamisen mahdollisuuden kautta. Kirjastoautosta lainattua aineistoa hyödynnettiin sekä koulussa että päiväkodissa monipuolisesti.

Suuri osa kyselyyn vastanneista oli sitä mieltä, että kirjastoautovierailut olivat ryhmän osalta kohtuullisen sujuvia (Kuvio 3). Päiväkodin vastauksissa oli enemmän hajontaa kuin koulun vastauksissa. Moni päiväkotiryhmä pyrkiikin lisäämään kirjastoautovierailun sujuvuutta ottamalla autoon mukaan vain muutaman lapsen kerrallaan. Kirjastoautovierailu voi olla ensimmäinen laatuaan monelle päiväkotiryhmästä, joten autossa käyttäytyminen ei ole vielä rutiinia. Pääosa kouluikäisistä sen sijaan osaa hyvät käytöstavat autossa vierailuun liittyen, joten koko luokan vierailu kerrallaan autossa on mahdollinen.

Yksi vierailujen sujuvuuteen vaikuttava tekijä on kiireen tunne, joka liittyy liian tiukkaan aikatauluun vierailulla autossa. Aikataulusta puhutaan tarkemmin luvussa 6.4.

Toinen kirjastoautovierailujen sujuvuuteen liittyvä asia oli auton ahtaus, johon otti kantaa viidesosa (17,5%, n=40) kyselyyn vastanneista. Suurin osa kuitenkin myönsi vastauksessaan ymmärtävänsä, ettei tilan ahtaudesta voi juuri mitään ja että ahtauden tunne johtuu enimmäkseen liian suuresta ihmismäärästä kerrallaan autossa.

Voi olla vähän ahdasta kun ison päiväkodin kaikista ryhmistä yhtä aikaa etsii kirjoja.

Haastateltava 2 ei kokenut tilan ahtautta ongelmallisena, vaikka kaikki 20 oppilasta olivatkin kirjastoautossa samaan aikaan. Haastateltava 1 taas sanoi suoraan, ettei autoon voi ottaa koko ryhmää kerrallaan tilan ahtauden vuoksi, jotta kaikille tulee kirjastoautokäynnistä mukava käynti.

-- Et jos meillä on 14 lasta ni ei me lähetä kuin kahden kolmen kanssa sinne koska tila on niin pieni. -- Tokihan sinne vois ottaa enemmän mut kuka siellä mahtuu liikkumaan ku siellä on hirveesti porukkaa. (H1.)

Kyselyn avoimissa vastauksissa nostettiin esille myös osallistamiseen ja osallisuuteen liittyvät seikat kirjastoautonkäyttöön liittyen. Koulun vastauksissa oppilaiden osallisuus liittyi käytöstapoihin ja asiakastilanteiden opetteluun kirjastoautossa vieraillessa sekä vastuun opetteluun omista lainoistaan.

Lapset nauttivat käynneistä, ja oppivat vastuullisuutta huolehtiessaan kortistaan ja lainaamistaan kirjoista.

Aikasemmin oli että joku kolme kirjaa niinku ekalla luokalla ettei paina liikaa ja sitte se että ne pystyy huolehtimaan ne kolme. Ettei ne mee hukkaan. – Mut nyt en oo rajottanu. Koska hyvin, ne jotka haluaa useamman ni ne kyllä huolehtiiki hyvin. (H2.)

Päiväkodin vastauksissa korostui se, että lapset saavat itse valita mieleistään luettavaa ja pääsevät näin mukaan vaikuttamaan. Samalla kuitenkin myös käytöstavat ja kirjastonkäytön opettelu tulivat esiin.

Lapset pääsevät valitsemaan itselleen mieluista luettavaa. Osallisuus on päivän muotiana ja kirjastoauto mahdollistaa sen tällä saralla.

Lasten on tärkeä oppia käyttämään kirjastopalveluja, samalla opitaan hyviä käytöstapoja (tervehtiminen, kiittäminen) ja yhdessä kulkemista, sekä kirjojen oikeaa ja "kunnioittavaa" käsittelytapaa.

-- harjotellaan sitä kohteliaita käytöstapoja ja kun tullaan autoon ja palautetaan kirjat ja lapset osallistuu siihen että niitä nostellaan ja näkee et mitä niinku, mitä siinä tapahtuu ja sitte ku lainataan uusia -- lapsi voi olla siinä roolissa (lainaamassa), hällähän voi olla tärkeä

tehtävä, et hän antaa sen päiväkodin kortin että tässä, ottaa kuitenkin sieltä talteen. (H1.)

Kirjastoaineistoa hyödynnetään päiväkodissa pääasiassa päivän rentoutumishetkiin. Päiväkodin lainaama aineisto on suurimmaksi osaksi lasten kuvakirjoja ja satukirjoja. Niin sanotusti opetuskäyttöön tulevat kirjat ovat nekin yleensä satukirjoja, mutta liittyvät johonkin käsiteltävään teemaan.

-- ku käyn kirjastossa ni samalla katon sillä ammattisilmällä niitä kirjoja (naurua), et hei mitä aiheita meillä tällä hetkellä on lapsilta noussu. Jos siellä on esimerkiksi surua niin etsin sitten sieltä -- Samalla saattaa kattoo et mitäs, mitäs askartelukirjoja siellä on mitä vois niinku, tavallaan ottaa lapsille siihen että he saavat innostusta ja.. öö.. löytävät sieltä niinku ite mitä haluais tehdä. Tai... on monia kirjasarjoja missä on se opettava tarina niinni sitte tavallaan niitähän sieltä bongaillee sitte niitten lasten valitsemien kirjojen lisäksi vielä. Elleivät lapset oo vahingossa sattunu ottamaan jo semmosia kirjoja. (H1.)

Kirjat ovat päiväkodissa aina saatavilla ja lapsia kannustetaan lukemaan varsinkin päivän rentoutumishetkenä. Samaan rentoutumishetkeen kuuluu se, että aikuinen lukee satua.

Kirjat on aina niinku saatavilla, meillä ei mitään kirjoja oo niin että ne ois jossaki hyllyn päällä että niitei lapset sais -- sit meillä ei ole niinku nukkaria missä nukutaan vaan on rentola jossa just osana kuuluu just se et mennään rentoutuun ja otetaan kirjoja ja siinä kohtaa lapset niinku ottaa aina niitä itse valitsemiaan kirjoja ja lukee yksin tai kaverin kanssa niitä selaillen. Ja sitte tietenki sitte siihen samaan rentolaan kuuluu et aikuinen lukee sitte sitä satua. (H1.)

Koulut hyödyntävät kirjastoaineistoa opetuksessa hyvin monipuolisesti. Kirjoja käytetään sekä lukemisen vahvistamiseen että muiden oppiaineiden tukena. Haastateltavan 2 mukaan oppilaat myös nauttivat valtavasti siitä, että heille lukee ääneen. Joskus ääneen lukeminen on korvattu äänikirjalla.

-- mulla on semmonen tapa että me lainataan...mää lainaan sieltä kirjoja, valikoin hyllystä semmosia mitä oppilaat pystyy lukemaan aika näppärästikin ja nyt kakkosluokalla varsinkin niin son hyvä kun kaikki osaavat lukea. Niin eritasosia kirjoja, semmosia missä menee kauemman aikaa ja sitte semmosia missä menee hyvin vähän aikaa. Mutta tarinoita, kertomuksia jaja... sit yritän tosiaan aina vaihella, kolmen viikon välein, et ne ehtii siinä kolmessa viikossa aika hyvin porukka lukee niitä kirjoja. (H2.)

Vaikka koulu lainaa myös tietokirjoja oppituntien tueksi, haastateltava 2:n mukaan tarinallisia kirjoja on kuitenkin enemmän. Haastattelussa tuli esiin myös se, että tärkeää ei ole millaista aineistoa lapset lukevat; pääasia on että he lukevat.

Sieltä on esimerkiksi koirarotukirjoja nyt kovasti kateltu ja sitten tuota - avaruuskirjoja löytyy että kyllä ne lapset niistä ottaa tietoa. -- mutta tarinalliset kirjat niitä on enemmän. Mutta tuota niinkun täällä on ollu niitä lettikirjoja ja askartelukirjoja ni kyllä myös niitä. Ja sitten on joku ottanu jonkun Minecraft-pelioppaan, elikkä nekinhän on tämmösiä tietokirjajuttuja... on, kyllä ne ottaa niitäki. Mut eniten on noita tarinallisia. (H2.)

6.4 Aikataulu

Kirjastoauton aikataulu nousi tutkimuksessa esille yhtenä suurena aihepiirinä ja kehittämiskohteena. Myös kirjastoauton käyttämättömyyden syyt liittyivät pääosin aikatauluun, mutta käyttämättömyyttä eritellään tarkemmin luvussa 6.5.

Koko kyselyssä eniten eriäviä mielipiteitä herätti kirjastoautovierailun ajankohta sekä vierailun riittävä pituus (ks. Kuvio 3). Avoimissa vastauksissa lähes puolet (40%, n=40) vastaajista otti kantaa siihen, että kirjastoautovierailun aika yhtä ryhmää kohden on riittämätön tai ajankohta muuten huono.

Ei huonoa, mutta ehkä hieman tiukka aikataulu. Voisimme asioida hieman kauemmin.

Lapset viihtyvät kirjastoautossa eli aika kirjastoautossa voisi olla hieman pitempi.

Suuren päiväkodin kohdalla pysähtymisaika ei ole riittävän pitkä. Ryhmien käynnit on ajoitettava etukäteen tarkasti ja aika/ryhmä on mielestäni liian lyhyt.

Muutamassa päiväkodin vastauksessa tuli esille se, että kirjastoautovierailu jää ryhmällä lähes aina väliin lasten päivälepo- tai ruokailuajan osuessa juuri samaan aikaan. Myös haastateltava 1 otti kantaa siihen, kuinka erityisesti päiväkodin puolella kirjastoautovierailun sijoittamisella oikeaan aikaan on suuri merkitys.

-- jos viime vuotta ajattelee niin kirjastoautohan kävi meillä puoli yhden aikana tiistaina, joka oli niinku meille varattu aika, niin että ei me lasten kans pystytty hyödyntämään sitä koska silloin on niinku tämmönen -- lepohetkiaika yleensä siihen aikaan, elikkä ajankohta ei palvellut niinku lainkaan meitä. (H1.)

Toisaalta haastateltava 1:n kommentteista nousi esiin myös se, että sopimaton aikataulu ei ole aina kirjastoauton syy, vaan käynnit kirjastoautossa sovittellaan yhdessä koulun kanssa. Tällaisessa tapauksessa koulu ja päiväkotit yhdessä päättävät, kuinka kirjastoautovierailut priorisoidaan.

-- kirjastoltahan ei oo meille tullu aikatauluista mitään et se on niinku koulun kans yhdessä jaettu aikataulu että, et itse asiassa kirjaston kanssa ei olla asiasta keskusteltukaan (naurua) et se on niinku ollu aika joka sitte ollaan yhdessä yhteistyöpalaverissa sitte koulun kans jaettu. Ehkä se onkin helpompi näin koska hankalahan se kirjaston alkaa siinä välissä et tavallaan tää on ollu ihan hyvä juttu et me ollaan jaettu se keskenämme. (H1.)

Alakoulun puolelta kirjastoautovierailun ajankohta ei noussut esiin yhtä ongelmallisena. Vaikka sekä kirjastoautovierailuun varatun ajan pituus että vierailun ajankohdan sopivuus jakoi mielipiteitä laidasta laitaan (ks. Kuvio 3), ei huonoa aikataulua kuitenkaan koettu käytön esteeksi samalla tavalla kuin päiväkodissa. Muutamassa koulun vastauksessa nostettiin esiin vierailun tiukka aikataulu tai satunnainen hankaluus sovittaa kirjastoautokäyntejä koulutyön lomaan.

Tiukka aikataulu, haaste sovittaa koulutyöhön välillä, pieni epävarmuus saapumisesta (peruuntumiskerrat).

Pääasiassa alakoulut olivat kuitenkin tyytyväisiä siihen, että palvelu ylipäänsä on olemassa. Haastateltava 2:n sanoin opettajat ovat valmiita ottamaan vastaan sen, mitä heille tarjotaan.

On (sopiva aikataulu). Kyllä. -- se otetaan vastaan mitä saadaan. Opettajat tottunu siihen. (H2.)

Muuten meillä ei olisi mahdollisuutta käyttää kirjastopalveluja eli hienoa että palvelu on olemassa.

Haastateltavien vastauksista tuli ilmi se, kuinka 5–10 minuutin lisäys autossa vierailu-aikaan tekee jo suuren eron. Haastateltava 1 koki kymmenen minuutin vierailun autossa olevan hyvin lyhyt, kun taas haastateltava 2 oli tyytyväinen nykyiseen 15–20 minuutin vierailu-aikaan.

Jos jaetaan se 40 min koko talolle eli se on kymmenen minuuttia per ryhmä niin, niin eihän siellä niinku... son aika semmonen pikakeikka (naurua) kun siellä käydään että ei sinne niinku ehi jäähä ihmettelemään niinku sen suuremmin et siellä valitaan ne kirjat ja lähdetään. (H1.)

Me ollaan aika pitkään nyt saatu olla. Semmonen, yleensä son semmonen vartti, 15-20 minuuttia. Ja se kohtuullisesti kyllä riittääki. Osa lainaa nopeammin ni sitte ne livahtaa tänne luokkaan sitten lukemaan jo niitä kirjoja. (H2.)

Kummallakaan haastateltavalla ei ollut moittimista kirjastoautokäyntien tiheydessä, mutta kyselyssä viidesosa (20%, n=40) vastaajista otti kantaa auton käyntitiheyteen. Heidän mielestään nykyinen kolmen viikon väli on liian harvoin, ja usein lomien vuoksi väli voi muodostua paljon tätä pidemmäksi. Monessa vastauksessa toivottiin kirjastoauton käyntiä kahden viikon välein.

Joskus kolme viikkoa tuntuu pitkältä ajalta odottaa kirjastoautoa. Joskus väli vielä pitenee juhlapyhien tms. takia.

Voisi käydä vähän useammin, kaksi kertaa kuussa olisi jo huomattavasti paremmin.

Aikatauluun liittyvät toiveet kattoivat kirjastoautopalvelun parannusehdotuksista lähes kolmasosan (27,7%, n=36). Toiveet olivat joissakin vastauksissa hyvin spesifejä, mutta useimmissa toivottiin vain pidempää vierailu-aikaa tai tiheämpää käyntiväliä. Erityisesti päiväkodeissa toivottiin ajan sijoittamista aamupäivälle, jolloin se palvelee lapsiryhmiä paremmin.

Puoli tuntia koko päiväkodin väen asiointille on lyhyt aika, jolloin ryhmän käytettävä aika jää todella pieneksi (neljä ryhmää, joista pääsee aina muutama lapsi kirjastoautoon). Olisi ihanteellista että päiväkodin väelle olisi sovittu tunnin aika jolloin jokainen ryhmä pääsee pienen porukan kanssa käyttämään kirjastopalvelua kiireettömästi. Ajan tulisi sijoittua 9:00-11:00 välillä, joka on

varhaiskasvatuksen toiminnallista aikaa ja kirjastoauto käynti voisi olla säännöllisesti osa kuukausisuunnitelmaa.

Ehkä 5-10 min lisäaikaa / ryhmä meidän päiväkodissa.

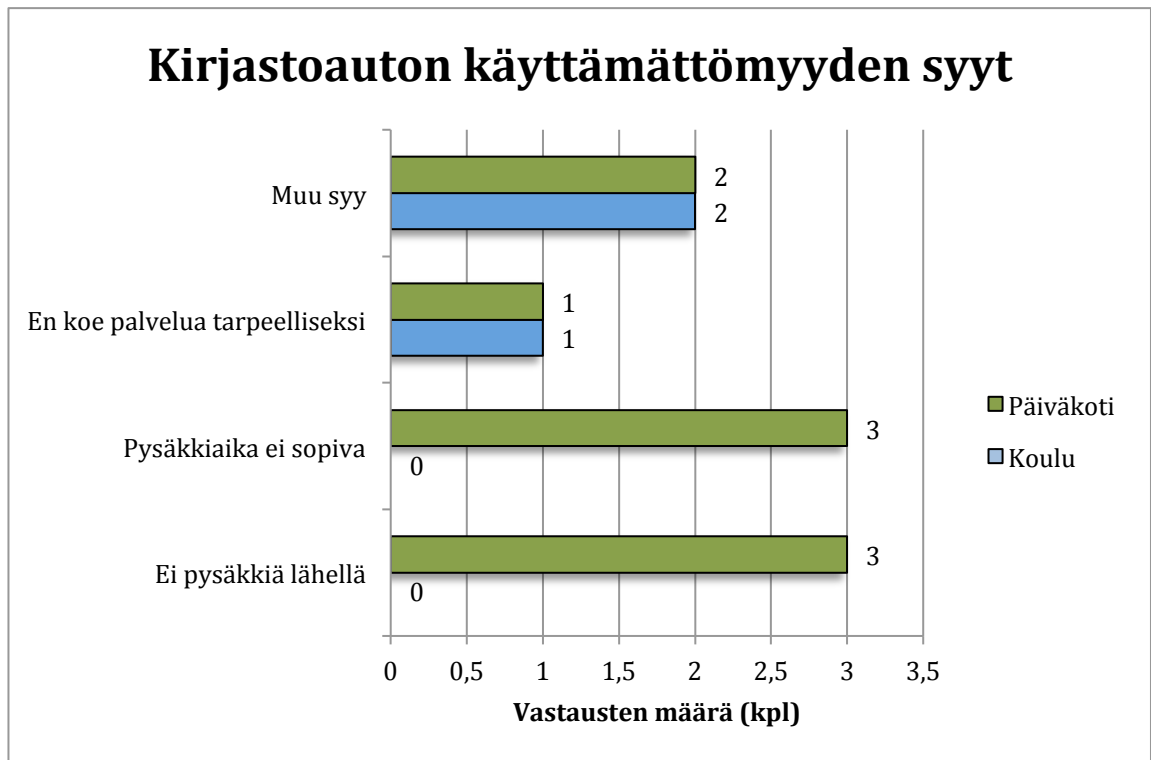
Kahden viikon välein tapahtuvaa vierailua.

Toisaalta muutamissa kyselyn vastauksissa myös kiiteltiin kirjastoauton riittävän tiheitä käyntikertoja eli nykyiseen kolmen viikon väliin oltiin tyytyväisiä. Tästä voi päätellä, että kirjastoautovierailujen pidentäminen on tärkeämpi ratkaistava asia kuin vierailujen tihentäminen. Vain yhdessä kyselyn vastauksessa kiiteltiin sitä, että auto pysähtyi kyseisellä koululla riittävän pitkään.

6.5 Kirjastoauton käyttämättömyys

Edellisessä luvussa käsitellyt kirjastoauton aikataulu ja käyntitiheys olivat asiat, jotka nousivat kyselyssä vahvasti esille parannusta kaipaavina. Aikatauluongelmat olivat kyselyn perusteella myös yleisin syy kirjastoauton käyttämättömyydelle.

Ei-käyttäjistä kolme (n=12) sanoi syyn käyttämättömyyteen olevan kirjastoauton pysäkin puuttumisessa ja kolme koki kirjastoauton pysäkkiajan olevan ryhmälle huono. Kaksi ei-käyttäjää ei kokenut palvelua tarpeelliseksi (Kuvio 4). 8 ei-käyttäjää (n=12) myös kertoi alkavansa käyttää palvelua, jos kirjastoauton pysäkki olisi lähellä. Neljä ei-käyttäjää käyttäisi palvelua, jos pysäkkiaika olisi sopivampi.

Kuvio 4: Kirjastoauton käyttämättömyyden syyt

Kuviota 4 tarkastellessa huomionarvoista on myös se, että aikatauluun liittyvät syyt käyttämättömyydelle tulivat päiväkodilta. Koulut eivät kokeneet vastausten perusteella aikatauluun liittyvää ongelmaa käyttämättömyyden syyksi. Kirjastoautovierailun sijoittaminen oikeaan aikaan on siis tärkeämpää päiväkodeille, jotta heillä olisi koulun kanssa yhtäläinen mahdollisuus hyödyntää palvelua.

Muuksi syyksi kirjastoauton käyttämättömyydelle mainittiin sivukirjaston tai pääkirjaston läheisyys. Nämä vastaajat eivät kokeneet tarvitsevansa kirjastoauton palvelua, koska ryhmä sai tarvitsemansa kirjastopalvelun kiinteästä kirjastosta.

6.6 Palvelun laatu

Sekä kyselyn että haastatteluiden vastauksista nousi vahvasti esiin se, että alakoulut ja päiväkodit ovat hyvin tyytyväisiä kirjastoautopalvelun laatuun. Tyytyväisyyttä herätti henkilökunnan helppo lähestyttävyyys ja ystävällisyys sekä

ammattitaito. Vastaajat olivat myös pääosin tyytyväisiä yhteistyöhön kirjastoauton kanssa sekä kirjastoautopalveluun yleisesti (Kuvio 5).

Kuvio 5: Tyytyväisyys kirjastoautopalvelun laatuun. 1 eri mieltä, 2 osittain eri mieltä, 3 en osaa sanoa, 4 osittain samaa mieltä, 5 samaa mieltä.

Kirjastoauton laatuun liittyvissä väittämissä (Kuvio 5) vastaajat olivat samaa mieltä huomattavasti useammin kuin kirjastoauton aikatauluun ja kokoelmaan liittyvissä väittämissä (vrt. Kuvio 3). Kuviossa 5 tähdellä merkityt kaksi ylintä väittämää olivat pakollisia kaikille vastaajille. Kuvioista voi nopeasti päätellä, että kirjastoautopalvelun laadullisiin seikkoihin ollaan Rovaniemen kouluissa ja päiväkodeissa tyytyväisiä. Samaa havaintoa tukevat myös avointen vastausten kommentit.

Kirjastoautopalvelun hyviä puolia kysyttäessä kolmasosa (29,2%, n=65) vastaajista kehui henkilökunnan ystävällisyyttä ja ammattitaitoista palvelua. Myös haastateltavat olivat hyvin tyytyväisiä palvelun laatuun.

Asiantunteva, auttavainen ja lapsia ymmärtävä ja ystävällinen henkilökunta.

Hlökunta on ystävällistä ja kärsivällistä. Pienryhmäni kanssa vierailut isompiin yksiköihin ei vielä onnistuisi.

Erinomainen (palvelu). Juu ja lapset saavat apua, lapset kysyvät missä on jotakin niin kyllä apua saa. (H2.)

Haastateltava 1 toi palvelusta yhtenä negatiivisena puolena esiin sen, kuinka lainoja joskus jää ”pyörimään”. ”Pyörimään” jääneistä lainoista tulee myöhästymismuistutuksia, vaikka päiväkotiki on mielestään palauttanut ne.

Hyvä palvelu on ollut aina, ja jos on kysynyt jotain ni jos ei oo tiennyt niin ovat ottaneet asiasta selvää -- toisinaan on käynyt niin et ollaan palautettu kirjoja ja jostain syystä ne ei oo niinku tavallaan... ne on jäänyt pyörimään sinne. Että tälläkin hetkellä meillä pyörii nyt semmosia kirjoja siellä että me vähän epäillään et ne on jo palautettu. Et se on ehkä se et sieltä tulee sitte muistutusta meille ja ku on vähän semmonen tunne että.. kummassa päässä se on nyt se... (naurua). (H1.)

Kyselyn perusteella huonoa sanottavaa palvelusta oli vain yhdellä vastaajalla.

Ihan kaikki kirjastovirkailijat eivät ole aktiivisia lasten suhteen. Eivät omaehtoisesti esittele kirjoja, kun lapsi ei löydä.

Kommentti kirjastovirkailijan vähäisestä aktiivisuudesta lasten auttamisessa liittyy myös kirjavinkkausasiaan, jota toivottiin useassa (13,8%, n=36) kyselyn vastauksessa sekä molemmissa haastatteluissa jossain muodossa. Kirjavinkkauksesta puhutaan tarkemmin luvussa 6.8.

6.7 Palvelun merkitys

Rovaniemen kirjastoautopalvelun merkitykseen liittyen tuloksista nousi esiin muutama teema ylitse muiden. Näitä teemoja olivat palvelun saavutettavuus, lukemaan innostamisen tärkeys sekä kirjallisuuden arvostus. Haastatteluissa

todettiin myös, että kirjastoautopalvelu on tärkeä ja merkityksellinen myös muille palvelua käyttäville, ei ainoastaan kouluille ja päiväkodeille.

Sekä luokanopettajat että lastentarhanopettajat olivat yhtä mieltä siitä, että lapset nauttivat kirjastoautovierailuista (ks. Kuvio 5) ja lasten on tärkeä oppia käyttämään sekä kirjastoa että kirjastoautoa. Yhtä mieltä oltiin myös siitä, että kirjastoautopalvelu on ryhmille tarpeellinen. Myös avoimissa vastauksissa ja haastatteluissa nostettiin esiin, kuinka lapset nauttivat kirjastoautokäynneistä. Haastateltavien mukaan kirjastoautovierailut ovat odotettuja tapahtumia.

Lapset viihtyvät kirjastoautossa eli aika kirjastoautossa voisi olla hieman pitempi.

Lapset nauttivat käynneistä, ja oppivat vastuullisuutta huolehtiessaan kortistaan ja lainaamistaan kirjoista.

-- onhan se semmonen että lapset heti kysyy että, että koska minun vuoroni on jos joku nyt pääsi, koska minä pääsen -- Että kyllähän innokkaita olisi. (H1.)

Tärkeänä pidettiin myös kirjastoauton tuomaa kirjallisuuden arvostusta ja säännöllistä esilläpitoa sekä lukemaan innostamista.

Lasten on tärkeä oppia käyttämään kirjastopalveluja, samalla opitaan hyviä käytöstapoja (tervehtiminen, kiittäminen) ja yhdessä kulkemista, sekä kirjojen oikeaa ja "kunnioittavaa" käsittelytapaa. Tietysti myös kirjallisuuden arvostusta opetetaan samalla.

Tavoittaa myös muuten vähän lukevat (myös pojat). On siis todella tärkeä ja merkittävä palvelu.

Säännöllinen kosketus kirjojen maailmaan. Helppous auton tullessa asiakasta lähelle.

Tärkeimpänä positiivisena puolena kirjastoautopalvelusta nousi vastaajien mukaan palvelun helppous ja saavutettavuus. Lähes kolme neljäsosaa (73,8%, n=65) vastaajista nosti esille sen, miten käytännöllistä on kun auto saapuu pihaan asti.

No se että ko tänne tulee kirjastoauto ihan pihalle asti ni emmä tiä voiko sitä enempää enää toivoa. (H2.)

Helppo käyttää kun tulee lähelle, muuten kirjasto on liian kaukana eikä kuljetuksiin ole määrärahoja. Lapset saavat aina uutta, kiinnostavaa luettavaa, kun pääsevät itse valitsemaan.

Kirjat tulevat lähelle pieniä käyttäjiä.

Tulee lähelle eli koulun pihalle! Tämä on upeaa! Riittävästi luettavaa. Monipuolista luettavaa. Ystävällinen henkilökunta. Kirjastoautopalvelu on meille todella tärkeä!

Lapset, joita kirjastoautovierailu tai kirjat eivät kiinnosta, ovat haastateltavien mukaan harvassa. Päiväkodissa lasta voi jännittää uusi tilanne, ja tämä voi joskus näkyä haluttomuutena lähteä kirjastoautovierailulle.

Ei oo vielä tullu niinku vastaan. Että, että ehkä niinku se että jos se on niinku koetaan jännittäväksi, on erilaisia lapsia jotka niinku jännittävät uusia tilanteita jos eivät vaikka ole käyneet ennen. Ni sehän voi aluksi näyttää siltä et minä en halua lähteä mut siellä taustalla voi olla jotain muuta. Mutta että, että ne jotka on aina käyneet siellä ni onnistumisen ilon ovat saaneet. (H1.)

Koulussa on useammin niitä lapsia, joita lukeminen ei aina kiinnosta. Haastateltavan 2 mukaan tällainen oppilas saadaan yleensä houkuteltua lukemaan hyvällä tarinalla, vaikka kirjaan tarttuminen olisikin aluksi hankalaa:

-- Kyllä ne sillee niinku pikkuhiljaa semmonenki joka ei oo ollu kiinnostunu kirjoista ni se uhka että opettaja tulee yhdessä lukemaan ni on karmeampi (nauria) ni sitte ne ruppee lukemaan ja sitte ne humpsahaa siihen lukemiseen. Nyt on käyny näin. Taas. (H2.)

Keskusteltaessa kirjastoautopalvelun tärkeydestä haastateltavien kanssa puheissa korostui se, että palvelulla on suuri merkitys myös muille kuin vain kouluille ja päiväkodeille. Kirjastoauto tuo lähelle mahdollisuudet elinikäiseen oppimiseen niillekin syrjäseutujen asukkaille, jotka eivät itse pääse käymään kiinteässä kirjastossa. Haastateltavien mukaan on mahdotonta sanoa, olisiko palvelu jollekin käyttäjäryhmälle tärkeämpi kuin toiselle: kirjastoauton tulisi palvella kaikkia.

Onhan sillä tosi tärkeä (merkitys) koska sitten niinku nyt ku meilläkään sitä omaa kirjastoa ei oo niin onhan sen auton merkitys tosi tärkeä et se tulee tänne kylälle ja tavallaan se palvelu on saatavilla. -- Mutta mun mielestä et sen pitää kyllä palvella kaikkia koska sitte kylällä on

paljon myös eläkeläisiä ja voi olla autottomia perheitä ja yksin asuvia ihmisiä niin ehottomastihan sen pitää palvella kaikkia. (H1.)

On tarpeellinen (palvelu). Ehdottomasti. Varsinkin sitte tosiaan ku pyörii tuolla maakunnassa ni lapsetki sanoo että he kävivät kirjastoautossa ja sitte ne saa kato vappaammin lainata sieltä vanhempiensa kanssa (kouluun verrattuna). -- Itse asiassa...syrjäkylien asukkaat. Vanhukset ja lapset, en mä pysty sanomaan että mikä niistä on tärkein, son kaikille tärkeä, niin. Kyllä, mikä ettei näille työssäkäyvillekin tai näille niinku perheenisille ja äideillekin. (H2.)

6.8 Toiveita kirjastoautopalvelulle

Kirjastoautopalvelun kokoelmaan ja aikatauluun liittyvät toiveet ovat tulleet esille tämän työn niitä käsittelevissä luvuissa. Tässä luvussa keskitytään muihin kirjastoautopalvelulle esitettyihin toiveisiin, joita olivat pääasiassa jatkuva kirjavinkkaus sekä palvelun ennallaan säilyttäminen.

Kirjastoautopalvelun kehittämistoiveissa kiiteltiin erityisesti palvelun nykyistä toimivuutta ja toivottiin sen jatkumista samanlaisena. Jopa kolmasosa vastaajista (30,5%, n=36) otti kantaa palvelun ennallaan säilyttämiseen, mistä voi päätellä alakouluilla ja päiväkodeillakin olevan tietynlainen huoli kirjastoautopalvelun tulevaisuudesta.

Palvelun säilymistä, oppilaslähtöistä toimintaa, myös luokassa vierailua.

Että jatkuisi nykyisellään, ei ainakaan saa huonontaa palvelua kun päiväkodeille ei osteta enää lasten käyttöön juurikaan kirjoja.

-- Että toivoo et se niinku jatkuis ettei käy niin kuin myymäläautoille että ne loppuvat. Et se ois semmonen palvelu mikä säilyis että se on kuitenkin semmonen elinikäinen oppiminen mihin sitä niinku... tarvitaan mikä niinku tavallaan mahdollistaa sen että sä pystyt oppimaan, tutkimaan, lukemaan. Et toivottavasti se säilyy. (H1.)

Erytyisesti koulut olivat jo tyytyväisiä kirjastoauton nykyiseen palveluun, mutta yhtä kaikki palvelun toivottiin jatkuvan vähintään samanlaisena.

Olen hyvin tyytyväinen kirjastoautopalveluun. Jatkakaa vain samaan malliin :)

Tosi tyytyväinen et meillä käy kirjastoauto ja saa lapset lukemaan. (H2.)

Kirjavinkkausta toivottiin useassa (13,8%, n=36) kyselyn vastauksessa sekä molemmissa haastatteluissa jossain muodossa. Haastateltava 1 toivoi vinkkejä erityisesti satukirjoista. Osa vastaajista, myös haastateltava 2, kehui kirjavinkkausta jo saaneensa, mutta sitä toivottiin lisää sekä luokassa toteutettavaksi että kirjastoautokäyntien yhteydessä.

Kirjavinkkausta. Sekä koko luokalle että joka kerta henkilökohtaista vinkkausta, koska jokaisessa ryhmässä on lapsia, jotka eivät löydä mitään tai ottavat ihan liian vaikean kirjan kansikuvan perusteella.

Vinkkejä eri ikäisten lukuharrastuksen herättämiseksi.

Kirjavinkkauksesta toivottaisiin tulevan kiinteä osa kirjastoautopalvelua; aina autossa vieraillessa saisi jonkin uuden kirjavinkin.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä opinnäytteessä tutkittiin, millainen merkitys Rovaniemen kirjastoautopalvelulla on kouluille ja päiväkodeille. Lisäksi haluttiin selvittää, kuinka paljon palvelua käytetään, mitä hyvää ja kehitettävää palvelussa on ja mistä palvelun käyttämättömyys johtuu.

Tuloksista nousi selkeästi esille se, että Rovaniemen alakoulut ja päiväkodit arvostavat kirjastoautopalvelua, kokevat sen merkitykselliseksi ja tarpeelliseksi, ja toivovat palvelulta erityisesti jatkuvuutta. Kirjastoautopalvelua käytetään aktiivisesti; neljä viidestä vastaajasta käytti kirjastoautoa sen jokaisella vierailukerralla eli kolmen viikon välein. Kyselyn perusteella suurimmat syyt käyttämättömyyteen olivat kirjastoautopysäkin puuttuminen koulun tai päiväkodin läheisyydestä tai muuten ryhmälle sopimaton aikataulu.

Eniten tyytyväisyyttä tulosten perusteella herätti palvelun olemassaolo ja hyvä laatu. Henkilökunnan ammattitaitoisuus ja ystävällisyys saivat paljon kiitosta. Kirjastoauton kokoelmaan liittyi joitakin parannustoiveita. Suurimmaksi kehittämistarpeeksi nousivat kuitenkin aikataulukysymykset.

Moni vastaaja oli sitä mieltä, että aika kirjastoautossa vierailuun ryhmän kanssa on liian lyhyt. Haastatteluissa tuli esiin, että 20 minuutin vierailuaika on jo hyvä, kun taas 10 minuuttia ei tunnu riittävältä. Lisäksi moni kyselyyn vastannut toivoi auton vierailevan alakoululla tai päiväkodilla useammin kuin kolmen viikon välein. Päiväkodit myös nostivat esiin sen, että aamupäivä olisi parempi vierailuaika lasten päivärytmin vuoksi.

Jotta kirjastoauto parhaiten palvelisi Rovaniemen alakouluja ja päiväkoteja, sen tulisi vierailla päiväkodeilla aamupäivisin, joka on päiväkotien toiminnallista aikaa, ja alakouluilla muina aikoina. Vierailuaikaa jokaista ryhmää kohden tulisi olla noin 20 minuuttia ryhmän koosta riippumatta. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että kirjastoauton kaikki päiväajat kuluisivat päiväkoti- ja koulukäynteihin. Sama tilanne olisi silloinkin, jos vierailuaikaa ei pidennettäisi, mutta käyntikertojen tiheyttä lisättäisiin usean vastaajan toivomaan kahteen kertaan kuussa.

Kokoelmaan liittyen parannuksia toivottiin uutuuskirjojen ja muun aineiston (cd-levyt, äänikirjat tms.) sekä satukirjojen saatavuuteen kirjastoautossa. Samoin toivottiin myös jatkuvaa vinkkausta saatavilla olevasta mielenkiintoisesta kirjallisuudesta sekä autovierailuilla että luokissa erikseen. Päiväkodeissa vinkkausta kaipaavat aikuiset, joten siellä ei ole tarvetta vinkkauksille lapsiryhmissä.

Kirjastoauton kokoelmaan liittyviä toiveita voisi toteuttaa lisäämällä lastenaineiston määrää kirjastoautossa. Koska tila autossa on rajallinen, lisätty lastenaineisto vähentäisi luonnollisesti jonkin muun aineiston määrää.

Yksi ratkaisu sekä aikataulu- että kokoelmatoiveisiin olisi oma lastenkirjastoauto päiväkotij- ja koulukäynteihin. Auto olisi täynnä lastenaineistoa, ja palvelisi päiväsaikaan vain päiväkoteja ja kouluja. Siirtohylyjen ansiosta auton aineistoa olisi helppo vaihtaa, ja auto voisi palvella iltaisin myös muuta väestöä. Tällainen auto on jo käytössä muun muassa Oulussa, ja käyttäjien kokemukset autosta ovat olleet positiivisia (Aitamurto, [viitattu 25.9.2017]; Kuva 1).

Kuva 1: Oulun kirjastoauto Onneli. Kuva: Oulun kaupunginkirjasto.

Kirjavinkkaukseen liittyviä toiveita toteutetaan Rovaniemellä jo laajalti muuten kuin kirjastoauton toimesta. Kirjastoauton henkilökunta voisi kuitenkin ottaa tavaksi olla aina valmiina antamaan jonkin kirjavinkin, esimerkiksi uutuusvinkin, niin lapselle kuin aikuiselle koulu- ja päiväkotikäynneillä.

Rovaniemen kirjastoautopalvelun kehittämistä miettiessä on hyvä ottaa huomioon näkökulma käyttäjien osallistamisesta, jota on myös sivuttu luvussa 6.3. Erityisesti haastateltava 1:n kanssa keskusteltaessa näkökulma lasten osallistamisesta nousi esiin. Kirjastoauto toimintaa voisi lähteä kehittämään kysymällä ensin lapsilta, mitä he haluaisivat palvelulta. Lapsilta tulisi varmasti uusia kehittämiseen liittyviä ajatuksia, joita ei tässä työssä ole noussut esiin.

Sehän on se mikä nyt niinku on se juttu että osallistetaan lapsia et jos me haluttas kirjastoautopalvelua parantaa niin miehän lähtisin kyselemään nyt lapsilta et mitä te haluaisitte sieltä. Sieltähän vois tulla niin paljon semmosta mitä esimerkiksi minäkään en oo tässä sanonut, uusia paljon parempia vastauksia. (H1.)

Tämän tutkimuksen tulosten validiteettia eli oikeellisuutta ja yleistettävyyttä arvioidessa tulee huomioida kyselyyn saatujen vastausten pieni lukumäärä sekä kirjastoauton ei-käyttäjän näkökulman puuttuminen lähes kokonaan. Nämä seikat saattavat vääristää kyselyn tuloksia. 312 lähetetystä kyselystä saatiin 83 vastausta, ja näin ollen tutkimuksen tuloksia voidaan pitää tilastollisesti vain suuntaa antavina. Vastaamatta jättäneiden joukossa voi olla paljon enemmän ei-käyttäjiä, jotka eivät kokeneet tarpeelliseksi vastata kyselyyn. Myöskään haastatteluun ei saatu kirjastoauton ei-käyttäjän näkökulmaa, joten työssä ei ollut mahdollista pureutua tarkemmin siihen, mitä ei-käyttäjät toivoisivat palvelulta.

Tutkimuksen reliabiliteetti eli tulosten pysyvyys ja toistettavuus on vahvasti sidonnainen kirjastoautopalvelun jatkumiseen samankaltaisena. Jos palvelua muutetaan ja tutkimus toistetaan uudelleen, ovat tulokset todennäköisesti erilaiset. Mikäli tutkimus toistettaisiin uudelleen, olisi myös tarpeen tarkentaa joitakin kysymyksiä sekä kyselyssä että haastattelussa ja esittää joitakin lisäkysymyksiä. Aineistosta nousi esiin muutamia yllättäviä seikkoja, joita ei oltu osattu ottaa kysely- ja haastattelurunkoja suunnitellessa huomioon.

Opinnäytteen luotettavuutta lisää se, että työssä on käytetty monimenetelmäistä otetta eli aineisto kerättiin sekä kyselyn että haastatteluiden avulla. Haastattelut tukivat kyselystä saatua aineistoa hyvin ja lisäsivät aineiston laadullista arvoa. Lisäksi tiettyihin asioihin oli mahdollista pureutua syvemmälle.

Monimenetelmäinen ote oli tässä tapauksessa hyödyllinen, sillä tutkimuksen tilastollisen aineiston määrä jäi pieneksi.

Huolimatta työn puutteista tällä opinnäytteellä on mielestäni osoitettu, että kirjastoautopalvelu on merkityksellinen ja tärkeä niille Rovaniemen alakouluille ja päiväkodeille, jotka palvelua käyttävät. Samalla tutkimuksessa todettiin myös, että kirjastoautopalvelu ei ole tärkeä ainoastaan alakouluille ja päiväkodeille vaan kaikille, joilla ei ole muuten mahdollisuutta käyttää kirjastopalvelua.

Jatkotutkimuksia ajatellen on huomionarvoista, että tässä tutkimuksessa on keskitytty ainoastaan yhden kohderyhmän tarpeisiin ja kokemuksiin kirjastoautopalvelusta. Jos Rovaniemen kirjastoautopalvelua halutaan kehittää kokonaisuudessaan, tulisi seuraavaksi tutkia muiden käyttäjäryhmien tarpeita. Mitä käyttäjät itse haluavat ja odottavat palvelulta? Jatkotutkimusten avulla kirjastoauton kehitystä voi ohjata siihen suuntaan, joka parhaiten palvelee jokaista asiakasta.

LÄHTEET

- Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: metodin valinta ja aineiston keruu: vinkkejä aloittelevalle tutkijalle. 2. korj. p. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Adeniji, M. & Omale, A. 2010. Teaching reading comprehension in selected primary schools in Oyo State, Nigeria. [Verkkolehtiartikkeli]. Library philosophy and practice Oct2010, 1–7. [Viitattu 21.3.2017]. Saatavana Ebscohostin Library & Information Science Source-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Ahonen, R. 2004. Kirjastoauton palvelut ala-asteille, perhepäivähoitajille sekä päiväkodille: Ruoveden kirjastoauton kyselytutkimus. Valkeakoski: Valkeakosken aikuiskoulutuskeskus. Opinnäytetyö. Julkaisematon.
- Aitamurto, M. Ei päiväystä. Kirjastoauto ei pöristäkään liikkeelle. [Verkkolehtiartikkeli]. Oulu: Kaleva. [Viitattu 22.3.2017]. Saatavana: <http://kirjastolinkit.ouka.fi/kaleva/tammi02/4789658.html>
- Anetjärvi, J. 10.11.2016. Muutama kysymys opinnäytteeseen liittyen. [Henkilökohtainen sähköpostiviesti]. Vastaanottaja: Helmi Oikarainen. [Viitattu 10.3.2017].
- Annanpalo, H. 1998. Rovaniemi – 8000 kansainvälistä vuotta. Rovaniemi: Rovaniemen kaupunki.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Heikkilä, T. 2008. Tilastollinen tutkimus. 7. uud.p. Helsinki: Edita.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Holopainen, M. & Pulkkinen, P. 2008. Tilastolliset menetelmät. 2. uud.p. Helsinki: WSOY.
- Hopia, L. 2014. Opettajien käsitys koulun ja yleisen kirjaston yhteistyöstä. [Verkkopublication]. Tampere: Tampereen yliopisto. Informaatiotieteiden yksikkö, informaatiotutkimus ja interaktiivinen media. Pro gradu –tutkielma. [Viitattu 4.5.2017]. Saatavana:

<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95758/GRADU-1403178768.pdf?sequence=1>

- Ihanamäki, S. 7.4.2016. Lapin alueen kirjastostrategia ja Yleisten kirjastojen suunta 2016–2020. [Ppt-esitys]. Rovaniemi: Lapin aluehallintovirasto. [Viitattu 13.2.2017]. Saatavana verkossa.
- Jäkkö, E. & Hautamäki, M. 2015. 10 faktaa lukutaidosta maailmalla. [Verkkajulkaisu]. Lukukeskus. [Viitattu 24.3.2017]. Saatavana: http://www.lukukeskus.fi/wp-content/uploads/2015/10/10-faktaa-lukutaidosta-maailmalla_web.pdf
- Kananen, J. 2008a. Kvali: kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 93.
- Kananen, J. 2008b. Kvantti: kvantitatiivinen tutkimus alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 89.
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176.
- Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas: näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 202.
- Katajisto, S. 2002. Lapset lukemisen lähteille: tutkimus Hervannan päiväkotien 3–5-vuotiaiden lasten kirjastonkäytöstä. Valkeakoski: Valkeakosken aikuiskoulutuskeskus. Opinnäytetyö. Julkaisematon.
- Kulkuri. [2017]. Kulkuri: Rovaniemen kirjastoautot. [Verkkosivusto]. Rovaniemi: Lapin kirjastot. [Viitattu 6.2.2017]. Saatavana: <http://rovaniemen.kirjastoautot.fi>
- Kuntaliitto.fi. 13.4.2017. Kuntakuvaajat: Ikärakenne Rovaniemi 2015. [Verkkosivusto]. Helsinki: Kuntaliitto. [Viitattu 7.11.2017]. Saatavana: <https://www.kuntaliitto.fi/tilastot-ja-julkaisut/kuntakuvaajat/vaesto>
- Kyöstiö, A. 2009. Kirjastoautotoiminnan historiaa: peräkärriystä monitoimiautoihin. Teoksessa: Mäkinen, I. (toim.) Suomen yleisten kirjastojen historia. Helsinki: BTJ Kustannus, 711–737.
- Kyöstiö, A. 2011. Kirjastoautotoiminnan 50 vuotta: Turun ykkösestä Konstaan. Helsinki: Avain.

- L 1492/2016. Laki yleisistä kirjastoista. [Viitattu 13.2.2017]. Saatavana: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161492>
- L 36/1973. Varhaiskasvatustalaki. [Viitattu 24.3.2017]. Saatavana: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20varhaiskasvatuksesta>
- L 628/1998. Perusopetuslaki. [Viitattu 24.3.2017]. Saatavana: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Lapin korkeakoulukonserni. Ei päiväystä. Esittely. [Verkkosivusto]. Rovaniemi: Lapin korkeakoulukonserni. [Viitattu 13.2.2017]. Saatavana: <http://www.luc.fi/Suomeksi/Esittely>
- Lehtonen, J. 2016. Skenaarioita maaseudun palveluista: kaupat, kirjastot, pankit ja postit historiasta tulevaisuuksiin. [Verkkajulkaisu]. Turku: Turun yliopisto. Turun yliopiston julkaisuja- sarja C 429. [Viitattu 17.4.2017]. Saatavana: <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/125357/AnnalesC429Lehtonen.pdf?sequence=2>
- Mäkinen, I. 2010. Koulun ja kirjaston kohtalonyhteys: peruskoulu-uudistuksen vaikutus yleisten kirjastojen käyttöön. [Verkkajulkaisu]. Informaatiotutkimus 29 (3). Saatavana Artosta.
- Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015: Yleiset kirjastot, kansalliset strategiset painoalueet. 2009. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Opetusministeriö. Opetusministeriön julkaisuja 2009:32. [Viitattu 3.5.2017]. Saatavana verkossa.
- Oulun kaupunki/a. Ei päiväystä. Oulun kirjastoautohistoriaa. [Verkkosivusto]. Oulu: Oulun kaupunki. [Viitattu 25.9.2017]. Saatavana: <https://www.ouka.fi/oulu/kirjasto/oulu-kirjastoautohistoriaa>
- Oulun kaupunki/b. Ei päiväystä. Teuvo, Onneli ja Akseli. [Verkkosivusto]. Oulu: Oulun kaupunki. [Viitattu 25.9.2017]. Saatavana: <https://www.ouka.fi/oulu/kirjasto/teuvo-onneli-ja-akseli>
- Paajala, M. 2016. Kirjastotoimenjohtaja. Rovaniemen kaupunginkirjasto. Haastattelu 21.9.2016.
- Parpala, P. 2014. Monitoimitaloa johtaen. [Video]. Kansanvalistusseura. [Viitattu 27.3.2017]. Saatavana: <https://vimeo.com/85703870>
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Opetushallitus. Sarjassa Määräykset ja ohjeet 2014:96. [Viitattu 25.3.2017]. Saatavana verkossa.

- Rovaniemi. 2017a. Kuntainfo. [Verkkosivusto]. Rovaniemi: Rovaniemen kaupunki. [Viitattu 6.2.2017]. Saatavana: <http://www.rovaniemi.fi/fi/Palvelut/Kuntainfo>
- Rovaniemi. 2017b. Kuntainfo: Kunta lyhyesti. [Verkkosivusto]. Rovaniemi: Rovaniemen kaupunki. [Viitattu 6.2.2017]. Saatavana: <http://www.rovaniemi.fi/fi/Palvelut/Kuntainfo/Kunta-lyhyesti>
- Sarkola, S. 1975. Kirjastoautokäsikirja. Helsinki: Suomen kirjastoseura.
- Stringer, I. 2010. Mobile library guidelines: revision by a working group of the IFLA Public Library section. The Hague: International Federation of Library Associations and Institutions. IFLA Professional reports no 123.
- Suomen yleisten kirjastojen tilastot. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: kirjastot.fi. [Viitattu 4.4.2017]. Saatavana: <http://tilastot.kirjastot.fi/?orgs=1%2C298&years=2015%2C2016&stats=1%2C33%2C100%2C101%2C104%2C107%2C108%2C109%2C110%2C111%2C112%2C115%2C183#results>
- Suoniemi, E. 2013. Etelä-Savon, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon kirjastoautot: asiakaskysely monipalveluista. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. [Viitattu 4.5.2017]. Saatavana Theseus-tietokannassa.
- Toimintaympäristön tilastot 2016. 25.2.2016. [Verkkojulkaisu]. Rovaniemi: Rovaniemen kaupunki. [Viitattu 7.11.2017]. Saatavana verkossa.
- Tserni-Puittinen, L. 2014. PYSÄKKI – panostusta uuteen kirjastoautoon. [Verkkosivusto]. Lieksa: Lieksan kaupunginkirjasto. Yleisten kirjastojen hankerekisteri. [Viitattu 20.2.2017]. Saatavana: <http://hankkeet.kirjastot.fi/hanke/pysakki-panostusta-uuteen-kirjastoautoon>
- Universal Declaration of Human Rights. 1948. [Verkkosivusto]. Denmark: United Nations Information Centre. [Viitattu 24.3.2017]. Saatavana: <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Opetushallitus. Sarjassa Määräykset ja ohjeet 2016:17. [Viitattu 25.3.2017]. Saatavana verkossa.
- Vuontisjärvi, K. 2010. Vaatimattomasta kirjakokoelmasta ajanmukaiseksi kulttuurikeskukseksi – Rovaniemen kaupungin kirjastolaitos 150 vuotta. Teoksessa: Pappien harrastuksesta moderniksi kirjastoksi: Rovaniemen kaupunginkirjasto 150 vuotta. [Verkkojulkaisu]. Rovaniemi: Rovaniemen kaupunginkirjasto – Lapin maakuntakirjasto. [Viitattu 2.2.2017]. Saatavana: <http://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=0c76ca88-d54f-48ec-aaa8-1a9af3aa4b0c>

Ylisuutari, M. 2011. "Kirjastoauto on hyvä hyvä!": asiakaskysely Tornionlaakson kirjaston kirjastoauton käyttäjille. [Verkojulkaisu]. Oulu: Oulun seudun ammattikorkeakoulu. [Viitattu 20.2.2017]. Saatavana Theseus-tietokannassa.

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake kirjastoauton käytöstä

Liite 2. Teemahaastattelurunko kirjastoauton käyttäjälle

LIITE 1 Kyselylomake kirjastoauton käytöstäKirjastoauton käyttö

1. Työskenteletkö
Koulussa ___
Päiväkodissa ___

2. Käytätkö kirjastoautoa luokkasi/ryhmäsi kanssa?
Kyllä ___
Ei ___

3. Kuinka usein käytät kirjastoautoa luokkasi/ryhmäsi kanssa?
Jokaisella auton vierailukerralla (3 viikon välein) ___
Harvemmin kuin kuukausittain ___
Muutaman kerran vuodessa ___
En koskaan ___

4. Käytätkö kirjaston jotakin muuta toimipistettä luokkasi/ryhmäsi kanssa? Voit valita useamman kuin yksi.
Kyllä, sivukirjastoa ___
Kyllä, pääkirjastoa ___
En käytä muuta kuin kirjastoautoa ___
En käytä mitään kirjaston toimipistettä ___

5. Jos et käytä kirjastoautoa luokkasi/ryhmäsi kanssa, kerro miksi:
Kirjastoauto ei pysähdy koulullamme/päiväkodillamme ___
Pysäkkiaika ei ole sopiva ___
En koe palvelua tarpeelliseksi luokalleni/ryhmälleni ___

Jokin muu syy, mikä _____

6. Jos et käytä mitään kirjaston toimipistettä luokkasi/ryhmäsi kanssa, kerro miksi: _____

Tyytyväisyys ja kehittämissuhteet

7. Seuraavassa on väittämiä kirjastoauton käyttöön liittyen. Valitse asteikolla 1-5, mitä mieltä olet. Vastaa myös jos et käytä kirjastoautoa luokkasi/ryhmäsi kanssa.

1 täysin eri mieltä – 5 täysin samaa mieltä

Yhteistyö kouluni/päiväkotini ja kirjastoauton välillä sujuu hyvin

Kirjastoauton kokoelma on monipuolinen

Kirjastoauton kokoelma vastaa ryhmäni tarpeisiin

Olen tyytyväinen aineiston saatavuuteen

Olen tyytyväinen uutuuskirjojen saatavuuteen

Olen tyytyväinen muun aineiston (cd-levyt, äänikirjat tms.)

saatavuuteen

Löydän kirjastoautosta helposti etsimäni

Löydän aina kirjastoautosta ryhmälleni luettavaa

Lapsista on mukava käydä kirjastoautossa

Saan kirjastoautosta yhtä hyvää palvelua kuin muista kirjaston

toimipisteistä

Kirjastoauton pysäkkiaika on riittävän pitkä

Kirjastoauton pysäkkiaika on ryhmälleni sopiva

Käynnit kirjastoautossa ovat sujuvia

Palvelu kirjastoautossa on ystävällistä

Palvelu kirjastoautossa on ammattitaitoista

Minun on helppo kysyä henkilökunnalta apua

Käytän ryhmäni kanssa mieluummin kirjastoautoa kuin muita kirjaston toimipisteitä

Mielestäni kirjastoautopalvelu on ryhmälleni/luokalleni tarpeellinen

Olen tyytyväinen kirjastoautopalveluun yleisesti

Mielestäni lasten on tärkeä oppia käyttämään kirjastoa/kirjastoautoa

8. Mikä kirjastoautopalvelussa on mielestäsi hyvää?

9. Mikä kirjastoautopalvelussa on mielestäsi huonoa?

10. Mitä toivoisit kirjastoautopalvelulta?

11. Jos et käytä kirjastoautoa luokkasi/ryhmäsi kanssa, mikä saisi sinut käyttämään sitä?

Kirjastoauton pysäkki koulullamme/päiväkodillamme __

Sopivampi pysäkkiaika __

Muu, mikä _____

Taustatiedot

Sukupuoli:

Nainen __

Mies __

Muu __

En halua kertoa __

Ikä:

Alle 20 ___

20-29 ___

30-39 ___

40-49 ___

50-59 ___

60- ___

Koulutustaso:

Peruskoulu ___

Lukio tai ammattioppilaitos ___

Alempi korkeakoulututkinto ___

Ylempi korkeakoulututkinto ___

Muu ___

Luokan/ryhmän koko:

Alle 5 lasta ___

5-10 lasta ___

10-15 lasta ___

15-20 lasta ___

20-25 lasta ___

enemmän kuin 25 lasta ___

Lopuksi voit halutessasi jättää yhteystietosi, jos sinuun saa ottaa yhteyttä mahdollisen haastattelupyynnön muodossa. Yhteystietojen jättäminen on täysin vapaaehtoista.

Nimi: _____

Puhelinnumero : _____

Sähköposti: _____

Oppilaitos jossa työskentelen: _____

Kiitos vastauksestasi! Mikäli jätit yhteystietosi, mahdollinen yhteydenotto tapahtuu kevästä tai alkusyksystä 2017.

LIITE 2 Teemahaastattelurunko kirjastoauton käyttäjälle

Taustatiedot

- Tutkimuksen tausta
 - Kerrotaan haastateltavalle tutkimuksen tarkoitus ja käyttö
 - Selvitetään tietojen luottamuksellinen käsittely
- Haastateltavan tausta
 - Ikä
 - Koulutus
 - Ammatti
- Ryhmän tausta
 - Luokka-aste
 - Ryhmän koko ja sukupuolijakauma
 - Millainen ryhmä (vilkas, rauhallinen...)
- Kirjaston käyttö työn ulkopuolella
 - Käytätkö kirjastoa työn ulkopuolella, minkä verran
 - Mikä on kirjaston merkitys sinulle henkilökohtaisesti

Ajatuksia Rovaniemen kirjastotoiminnasta

- Mielikuva Rovaniemen kirjastoista yleensä
- Ajatuksia kirjaston ja koulun yhteistyöstä
 - Millainen kuva yhteistyöstä
 - Mikä toimii, mikä ei
 - Miten kirjaston ja koulun yhteistyötä voisi kehittää
- Ajatuksia kirjastoautotoiminnasta
 - Mikä on kirjastoautopalveluiden merkitys Rovaniemellä
 - Millaisia ajatuksia kirjastoautotoiminnan supistaminen herättää (esim. mahdolliset vaikutukset kouluihin)
 - Mille ryhmälle näkisitte kirjastoautopalvelun tärkeimpänä (lapset, aikuiset, ikäihmiset) ja miksi

Kirjastoauton käyttö opettajan näkökulmasta

- Vierailut kirjastoautossa
 - Käyttekö ryhmän kanssa kirjastoautossa, kuinka usein
 - Kauanko vietätte siellä aikaa
 - Miksi käytte kirjastoautossa
 - Miten vierailut sujuvat, onko ongelmia
- Lasten suhtautuminen kirjastoautokäynteihin
 - Mitä lapset pitävät kirjastoautokäynneistä
 - Odotetaanko kirjastoautokäyntejä

- Onko ryhmässä innokkaita lukijoita
- Onko ryhmässä lapsia joita kirjastoautokäynnit eivät kiinnosta
- Kirjastomateriaalien hyöty ja käyttö opetuksessa
 - Käytetäänkö kirjastosta lainattua materiaalia opetuksessa
 - Saisiko saman materiaalin jostain muualta
 - Onko kirjaston käytöstä hyötyä opetuksessa (esim. lukutaidon vahvistuminen, tiettyjen taitojen opettaminen lapsille)

Kirjastoauton palvelut

- Pysäkkiaikataulu
 - Onko kirjastoauton pysäkkiaika riittävän pitkä
 - Onko kirjastoautoaika ryhmällesi sopiva
 - Otetaanko koulun toiveet riittävästi huomioon aikataulujen suunnittelussa
- Palvelun laatu
 - Mitä mieltä olet palvelusta
 - Saako apua kun sitä tarvitsee
- Lainausta
 - Millaista aineistoa lainaatte (kauno/tieto suhde, sarjakuvat, lukukirjat jne.)
 - Lainaako opettaja/lapset itse
 - Täytyykö lasten lainamääriä rajoittaa
 - Löytyykö kirjastoautosta sopivaa aineistoa ryhmälle
- Kokoelma
 - Millainen kirjastoauton kokoelma on verrattuna pääkirjaston tai sivukirjastojen kokoelmiin
 - Saisiko jotain olla enemmän/vähemmän
 - Onko aineiston saatavuus hyvä, löytyykö sitä mitä etsii vai pitääkö varata
 - Saako varatun aineiston nopeasti käsiin

Kehittämiskohdat

- Mikä kirjastoautopalvelussa on tällä hetkellä hyvää (aineisto, palvelu, aikataulu)
- Mitä huonoa
- Mitä toiveita teillä olisi
- Mitä pitäisi kehittää

Kommentit ja palaute

- Vapaa sana aiheeseen liittyen

- Haastattelusta jäänyt vaikutelma